

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ФІНАНСИ

Конспект лекцій (у схемах та таблицях)
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня денної
та заочної форм здобуття освіти за спеціальністю 073 «Менеджмент»
ОПП «Менеджмент організацій і адміністрування»

Електронний ресурс

Рецензенти:

Г. М. Коптєва – доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту ННІ Економіки, менеджменту і міжнародного бізнесу НТУ «ХПІ»;
С. О. Кузнецова – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку і фінансів ННІ Економіки, менеджменту і міжнародного бізнесу НТУ «ХПІ».

*Затверджено до розміщення в мережі Інтернет рішенням Науково-методичної ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 5 від 20 лютого 2026 року)*

Фінанси : конспект лекцій (у схемах та таблицях) для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня денної та заочної форми здобуття освіти за спеціальністю 073 «Менеджмент» ОПП «Менеджмент організацій і адміністрування» [Електронний ресурс] / О. Л. Шелест. – Харків.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2026. – (PDF 137 с.)

У матеріалах конспекту висвітлено економічну сутність податків як основного джерела формування дохідної частини державного і місцевих бюджетів, розкрито соціально-економічне значення державного бюджету та державного кредиту.

Значну увагу приділено характеристиці фінансової системи держави, визначенню видів і напрямів фінансової політики, аналізу структури бюджетної системи, бюджетного устрою та бюджетного процесу. Також розглянуто особливості функціонування страхового ринку і розкрито зміст та структуру фінансового ринку.

Конспект лекцій адресовано здобувачам вищої освіти економічних спеціальностей, а також може бути корисним для аспірантів і фахівців-практиків, діяльність яких пов'язана з фінансовою сферою.

УДК 336

© Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, 2026
© Шелест О. Л., уклад., 2026

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Тематичний план навчальної дисципліни.....	6
Тема 1 Предмет фінансової науки як пізнання сутності фінансів	11
Тема 2. Фінансове право і фінансова політика.....	25
Тема 3. Податки та податкова система.....	47
Тема 4. Бюджет. Бюджетна система.....	59
Тема 5. Фінанси суб'єктів господарювання	81
Тема 6. Фінансовий ринок.....	97
Тема 7. Міжнародні фінанси.....	116
Рекомендована література.....	132

ВСТУП

У системі навчальних дисциплін, які формують світогляд майбутніх менеджерів і закладають основу професіоналізму. Важливе місце посідає дисципліна «Фінанси». Це зумовлено передусім вагомою роллю фінансів, у відтворювальних соціально-економічних процесах країни, у сфері приватних інтересів та пріоритетів кожної людини.

Незважаючи на велику кількість навчальних закладів усіх рівнів акредитації, форм власності й підпорядкування, а також числа студентів, якість освіти в Україні загалом, і передусім фінансово-економічної, вимагає докорінного переосмислення. Водночас життєва необхідність базових знань про фінанси стає для студента будь-якого профілю все більш безсумнівною. Адже фінанси— це ознака сучасної цивілізації.

Дисципліна «Фінанси» передбачає формування сучасного економічного мислення і системи спеціальних знань щодо функціонування фінансів, бюджетної та податкової систем, навичок проведення основних операцій із інструментами фінансового та страхового ринків.

Конспект лекцій з дисципліни «Фінанси» призначений для більш ефективного вивчення студентами матеріалу, а також для самостійного вивчення матеріалу студентами економічного факультету, які навчаються в галузі знань «Менеджмент і адміністрування» денної та заочної форми навчання освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр».

В конспекти міститься тематичний план дисципліни, програмний матеріал з кожної теми поданий у вигляді схем і таблиць, що дозволяє з'ясувати причинно-наслідкові зв'язки, логіку викладання та структуру складних явищ фінансових відносин, ключові терміни, основна та додаткова література.

Все це сприяє підвищенню рівня засвоєння відповідного матеріалу та дозволяє використовувати його при підготовці до підсумкового контролю знань з дисципліни.

На початку кожної теми наводиться план, перелік основних категорій.

Отже, конспект лекцій з дисципліни «Фінанси» дозволить значно скоротити витрати навчального часу та отримати більш глибокі та міцні знання з дисципліни.

Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. Предмет фінансової науки як пізнання сутності фінансів.

Предмет науки про фінанси. Фінанси - специфічна форма суспільних відносин. Об'єктивні передумови виникнення і розвитку фінансів. Фінанси як економічна, вартісна, розподільна, історична категорія. Специфічні ознаки фінансів, їх суспільне призначення. Фінансові ресурси як матеріальні носії фінансових відносин.

Фінансові категорії як форма наукового пізнання сутності фінансових відносин. Прості і складні фінансові категорії. Взаємозв'язок фінансів з іншими економічними категоріями. Функції фінансів як виявлення суттєвих ознак, властивостей і суспільного призначення фінансів. Розподільча функція фінансів, її зміст. Об'єкти, суб'єкти розподілу вартості суспільного продукту. Контрольна функція. Фінансова інформація та її роль у реалізації контрольної функції. Дискусійні питання щодо функцій фінансів.

Тема 2. Фінансове право і фінансова політика

Діяльність фінансової системи держави як предмет фінансового права. Поняття фінансової системи і теоретичні аспекти її побудови. Структура фінансової системи. Сфери та ланки фінансових відносин, їх характеристика. Правові та організаційні основи фінансової системи. Органи управління фінансовою системою.

Державне регулювання фінансових відносин. Роль фінансової системи держави у забезпеченні умов економічного зростання. Фінансова політика - складова економічної і соціальної політики держави. Завдання і принципи фінансової політики. Стратегія і тактика фінансової політики. Фінансова політика в умовах фінансової кризи. Стабілізація фінансового стану в Україні та шляхи її забезпечення. Фінансовий механізм як сукупність форм і методів організації фінансових відносин. Структура фінансового механізму. Фінансове планування і прогнозування, фінансовий контроль, фінансові норми і нормативи, фінансові ліміти і резерви, фінансові стимули і санкції. Класифікація фінансового контролю.

Тема 3. Податки та податкова система

Сутність і функції податків. Класифікація податків, її ознаки. Види податків. Прямі податки. Непрямі податки. Елементи системи оподаткування. Теоретичні питання перекладання податків та ухилення від їх сплати. Податкова система: поняття, основи побудови. Становлення та розвиток податкової системи України. Податковий кодекс України, його значення для формування і функціонування науково - обґрунтованої і стабільної податкової системи держави. Характеристика окремих податків: ПДВ, акциз, податок з доходів фізичних осіб, мито, податок на прибуток підприємств, місцеві податки. Податкова політика держави. Податкове зобов'язання, податковий кредит.

Тема 4. Бюджет. Бюджетна система

Бюджет як економічна і правова категорія. Місце і значення бюджету в загальній системі фінансових відносин. Розподільна і контрольна функції бюджету. Бюджетний механізм фінансового регулювання і посилення його конструктивного впливу на реалізацію стратегії економічного і соціального розвитку України.

Бюджетна система: поняття і принципи побудови. Критерії розмежування доходів і видатків між ланками бюджетної системи. Бюджетний устрій України.

Бюджетний процес. Поняття бюджетного процесу і його складові етапи. Організаційні засади бюджетного планування. Порядок складання, розгляду і затвердження проектів державного і місцевих бюджетів. Виконання бюджетів за доходами і видатками. Секвестр бюджету. Захищені статті видатків бюджету.

Казначейська система виконання державного і місцевих бюджетів. Бюджетні права органів законодавчої і виконавчої влади.

Економічна суть доходів і видатків бюджету. Загальний і спеціальний фонди державного бюджету. Класифікація бюджетних доходів. Джерела формування державних доходів. Форми і методи мобілізації грошових коштів у бюджет.

Податкові і неподаткові надходження, їх склад і структура. Офіційні трансферти. Видатки державного бюджету, їх класифікація. Основні напрямки використання бюджетних коштів. Склад і структура витрат бюджету в соціально-культурній сфері. Фінансування науки. Витрати

державного бюджету на фінансову підтримку економіки. Витрати на оборону і державне управління.

Тема 5. Фінанси суб'єктів господарювання

Фінанси підприємств як основа фінансової системи. Сутність фінансів господарських суб'єктів і принципи їх організації. Функції фінансів підприємств. Грошові надходження від діяльності підприємств, їх склад і економічна характеристика. Валовий і чистий дохід. Загальний і чистий прибуток. Класифікація доходів і видатків. Фінансові ресурси. Власні і залучені грошові кошти.

Особливості фінансів підприємств різних організаційно-правових норм. Джерела формування і напрямки використання фінансових ресурсів комерційних підприємств державної і недержавної форми власності. Взаємовідносини підприємницьких структур із бюджетом і цільовими державними фондами. Вплив галузевих факторів на організацію фінансів підприємств.

Фінанси бюджетних установ. Кошторисне фінансування, його зміст і принципи. Неприбуткова діяльність громадських формувань і добродійних фондів.

Управління процесами формування і використання фінансових ресурсів господарських суб'єктів. Розробка балансів грошових потоків і прогнозування фінансових результатів.

Тема 6. Фінансовий ринок

Сутність фінансового ринку, його роль у мобілізації і розподілі фінансових ресурсів. Економічні передумови функціонування фінансового ринку в Україні. Суб'єкти фінансового ринку. Структура фінансового ринку. Грошовий ринок. Ринок кредитних ресурсів. Фондовий ринок як найважливіший сегмент фінансового ринку. Первинний і вторинний фондовий ринок, їх призначення. Біржовий і позабіржовий ринок цінних паперів. Інструменти фінансового ринку.

Правове регулювання фондового ринку. Держаний контроль за випуском і обігом цінних паперів. Фондова біржа: правове становище, організація і порядок роботи. Ринок фінансових послуг, його роль у функціонуванні економічної системи. Види фінансових послуг. Перспективи розвитку фінансового ринку в Україні. Професійні учасники як суб'єкт фінансового ринку. Валютний ринок.

Тема 7. Міжнародні фінанси

Сутність, призначення і роль міжнародних фінансів. Світові фінансові потоки: валютні, кредитні, фінансові ринки. Міжнародна фінансова інтеграція та її вплив на фінансові інтереси країн і регіонів.

Міжнародна фінансова політика. Довгострокова та поточна міжнародна фінансова політика. Міжнародний фінансовий ринок та його структура. Міжнародний ринок

кредитних ресурсів. Міжнародний ринок цінних паперів.

Валютний ринок. Світові валютні ринки. Національні валютні ринки. Ціноутворення на валютному ринку. Валютний курс. Міжнародний кредит. Класифікація міжнародних кредитів. Фінанси міжнародних організацій і інституцій. Фінансова діяльність міжнародних організацій. Міжнародний валютний фонд, Група Світового банку (Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Міжнародна асоціація розвитку, Міжнародна фінансова корпорація, Агентство з гарантування багатосторонніх інвестицій). Банк міжнародних розрахунків. Співпраця України з міжнародними фінансовими інституціями. Проблеми гармонізації фінансів України відповідно до критеріїв і стандартів Європейського співтовариства.

ТЕМА 1 ПРЕДМЕТ ФІНАНСОВОЇ НАУКИ ЯК ПІЗНАННЯ СУТНОСТІ ФІНАНСІВ

План:

- 1.1. Поняття, передумови виникнення та розвиток фінансів.
- 1.2. Взаємозв'язок фінансів з різними елементами економічної системи.
- 1.3. Функції фінансів.
- 1.4. Фінанси в умовах ринкових відносин.

Міні-лексикон: фінанси, об'єкти фінансових відносин, суб'єкти фінансових відносин, економічна система, функції фінансів, об'єкт, предмет фінансового контролю, фінансове забезпечення; фінансове регулювання; фінансове стимулювання.

1.1. Поняття, передумови виникнення та розвиток фінансів

Фінанси – це одна з конкретних історичних форм економічних відносин, функціонування яких пов’язане з об’єктивною необхідністю розподілу і перерозподілу вартості валового внутрішнього продукту.

З відділенням державної казни від власності монарха (XVI–XVII ст.) виникають поняття:

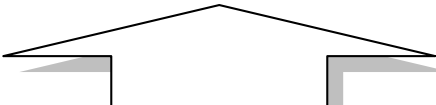
- державні фінанси;
- державний бюджет;
- державний кредит.

Цікаво знати!

Термін «фінанси» походить від латинського «*finis*», тобто кінець. У середньовіччі це слово вживали для позначення строку сплати, а потім і для визначення документів, що свідчили про погашення боргу, якими завершувалась угода. Пізніше терміном «фінанси» стали позначати будь-який примусовий грошовий платіж, який пов'язувався з передачею частини доходу громадянина в розпорядження монарха, короля або іншого правителя на його утримання та на інші витрати державного змісту.

Існує й інша точка зору, згідно з якою авторство терміна «*finantia*» належить французькому вченому Ж. Бодену, який у 1577 р. опублікував свою працю «Шість книг про республіку». Із старофранцузької мови «*finer*» (платити, оплачувати) цей термін перейшов в усі мови світу.

Передумови виникнення фінансів:

-
- Перехід від первіснообщинного до рабовласницького ладу.
 - Поява держави та її інститутів.
 - Розвиток товарно-грошового господарства.

Ці передумови характеризують подальший розвиток фінансів. Але найвищого розквіту фінанси досягли у **XX столітті**, коли функції держави набагато розширилися і вдосконалилися, а товарно-грошові відносини посіли головне місце в економічних системах.

!	Фінанси як економічна категорія – це економічні відносини, які виникають в процесі розподілу і перерозподілу вартості ВВП та частини НБ, в зв'язку із формуванням грошових доходів і фондів у суб'єктів господарювання або держави та використанням їх на розширене відтворення, матеріальне стимулювання працюючих, задоволення соціальних та інших потреб суспільства.
----------	--

Характеристика фінансових відносин пов'язана з виділенням їх **суб'єктів і об'єктів**. (рис. 1.1, 1.2)

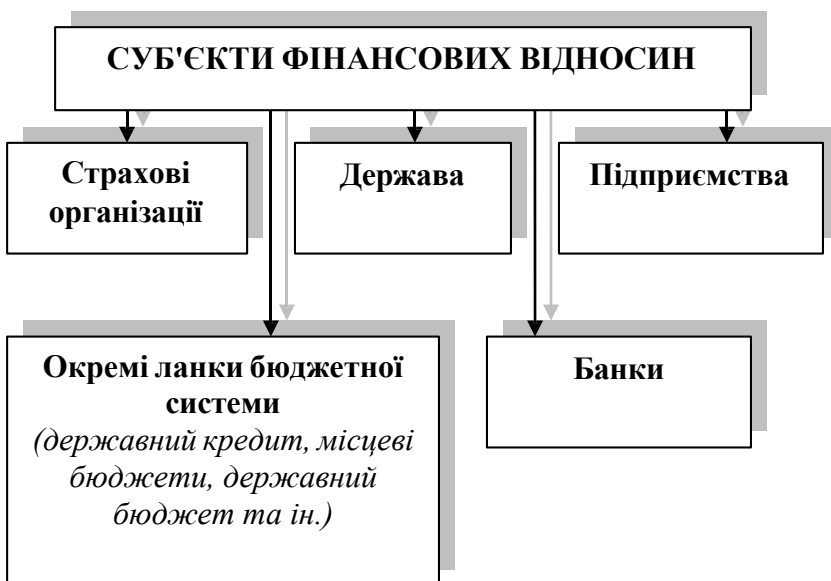

Рис. 1.1. Суб'єкти фінансових відносин

Рис. 1.2. Об'єкти фінансових відносин

Фінанси виражають грошові відносини, які виникають:

- ✓ між підприємствами у процесі придбання товарно-матеріальних цінностей та реалізації товарів і послуг;
- ✓ підприємствами та страховими організаціями;
- ✓ державою та підприємствами при сплаті ними податків;

- ✓ підприємством і громадянами при внесенні ними податків та добровільних платежів;
- ✓ окремими ланками бюджетної системи (державний кредит, місцеві бюджети, державний бюджет та ін.);
- ✓ підприємствами та банками у процесі розрахунків з постачальниками, отримання та повернення кредитів;
- ✓ на самому підприємстві і в державних органах влади тощо.

! **Економічна система** – це сукупність певних підсистем діяльності, пов’язаних між собою та спрямованих на створення, розподіл, перерозподіл і споживання валового внутрішнього продукту відповідно до мети суспільства.

Рис. 1.3. Особливості фінансів

1.2. Взаємозв'язок фінансів з різними елементами економічної системи

ПІДСИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ:	
✓ фінансова	✓ грошова
✓ кредитна	✓ підсистема цін
✓ заробітної плати	✓ тощо.

Взаємодія ціни та фінансів

Ціна – це грошовий вираз вартості товару.

Сутність фінансової категорії ціни виявляється у ціноутворенні. Ціна визначає величину грошових засобів, які поступають від реалізації продукції її власнику та виступає вихідною основою подальшого розподільного процесу.

Ціна не може забезпечити ні розподіл по суб'єктам власності, ні формування функціональних фондів.

Фінанси, базуючись на пропорціях цінового розподілу, виступають інструментом, який реалізує ці пропорції. Одночасно фінанси коректують ці пропорції з урахуванням економічних умов розвитку суспільства.

Взаємодія фінансів і заробітної плати

Фінанси “допомагають” заробітній платі формувати фонд оплати праці.

Заробітна плата, нарахування якої не співпадає у часі з її виплатою, виступає джерелом формування фінансових ресурсів підприємства. Перебуваючи в кругообігу грошових коштів підприємства, ці грошові кошти виступають джерелом поповнення його оборотних коштів.

Взаємодія фінансів та кредиту

Кредит функціонує на основі:

- 😊 зворотності;
- 😊 терміновості;
- 😊 платності;
- 😊 забезпеченості;
- 😊 цільового призначення.

Фінансові ресурси надаються безкоштовно і без оговорення умов повернення, тобто безстроково.

Кредитні ресурси формуються в процесі перерозподілу тимчасово вільних грошових засобів (коштів) у суб'єктів господарювання.

Фінансові ресурси формуються на стадії вартісного розподілу доданого продукту.

Взаємодія фінансів і кредиту яскраво виявляється в комплексному використанні цих ресурсів в процесі розширеного відтворення.

1.3. Функції фінансів

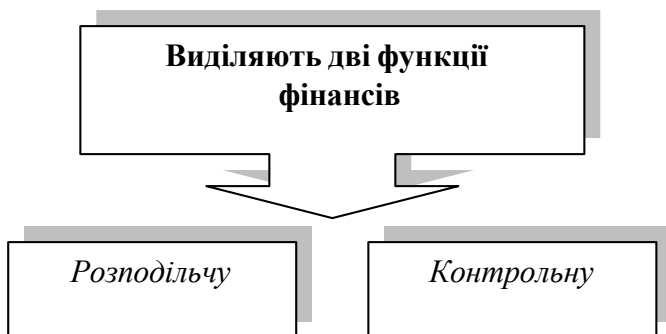

Рис. 1.4. Функції фінансів

Рис. 1.5. Стадії розподільчої функції

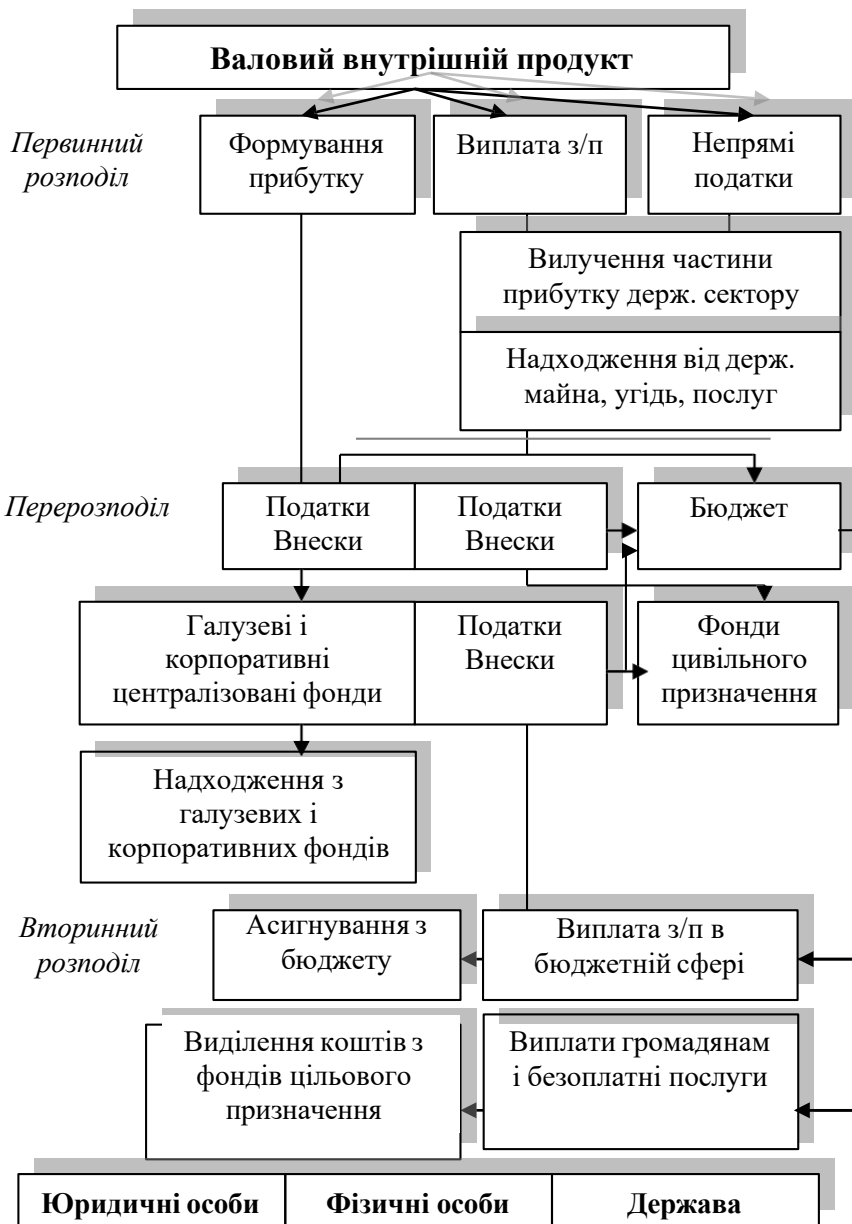

Рис. 1.6. Механізм дії розподільчої функції фінансів

Первинні доходи поділяють на дві групи:

➤ ПЕРША – заробітна плата робітників, службовців, доходи селян, зайнятих у сфері матеріального виробництва;

➤ ДРУГА – прибуток підприємств сфери матеріального виробництва.

Контрольна функція фінансів проявляється в контролі за розподіленням ВВП по відповідним фондам та використанні цих фондів по цільовому призначенню.

Об'єктами контрольної функції фінансів є фінансові показники діяльності підприємств, організацій, установ.

Ця функція спрямована на вирішення таких основних завдань:

⇒ пошук резервів збільшення доходів, прибутку, підвищення рентабельності та платоспроможності;

⇒ своєчасне виконання фінансових зобов'язань перед суб'єктами господарювання, бюджетом, банками;

⇒ мобілізація фінансових ресурсів у обсязі, необхідному для фінансування виробничого й соціального розвитку;

⇒ збільшення власного капіталу;

⇒ ефективні цільовий розподіл та використання фінансових ресурсів.

Об'єкт фінансового контролю:	Предмет фінансового контролю:
фінансова діяльність підприємницьких структур, бюджетних установ та організацій, що здійснюють фінансову діяльність.	фінансові операції, пов'язані зі створенням і використанням фондів фінансових ресурсів.

Рис. 1.7. Об'єкт та предмет фінансового контролю

Принципи фінансового контролю:

- ◆ принцип достовірності фактичної інформації;
- ◆ принцип завчасного здійснення контролю з метою запобігання виникненню суттєвих відхилень фактичного фінансового процесу від встановлених норм;
- ◆ принцип безперервності, регулярності й систематичності;
- ◆ принцип відповідальності, який передбачає відповідальність контролюючих суб'єктів за ефективне функціонування системи фінансового контролю.

Контролюючі органи, які втілюють фінансовий контроль:

1. Міністерство Фінансів України.
2. Державна фінансова інспекція України.
3. Державна фіскальна служба.
4. Державне казначейство.
5. Антимонопольний комітет.
6. Державна митна служба та ін.

1.4. Фінанси в умовах ринкових відносин

Головні напрями фінансового впливу на процеси суспільного розвитку:

1. **Фінансове забезпечення** потреб розширеного відтворення.
2. **Фінансове регулювання** та фінансове стимулювання економічних і соціальних процесів.
3. **Фінансове стимулювання.**

Фінансове забезпечення відтворювального процесу – це покриття затрат за рахунок фінансових ресурсів, акумульованих суб'єктами господарювання і державою

!	Фінансове регулювання економічних і соціальних процесів відбувається через перерозподіл частини доходів підприємств і організацій, а також населення і спрямування цих коштів у бюджети та державні цільові фонди для задоволення державних потреб.
---	--

ФОРМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДТВОРЮВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ:

Кредитуван- ня	надання коштів на принципах повернення платності, строкowości забезпеченості;
Самофінансу- вання	фінансування діяльності підприємства за рахунок власних фінансових ресурсів;
Оренда (лізинг)	передача права користування майном суб'єкту підприємницької діяльності на платній основі та на визначений угодою термін;
Інвестування	процес вкладання грошей в об'єкти з розрахунком отримання додаткового доходу;
Бюджетне фінансування	фінансування на безповоротних засадах.

Рис. 1.8. Форми фінансового забезпечення відтворювального процесу

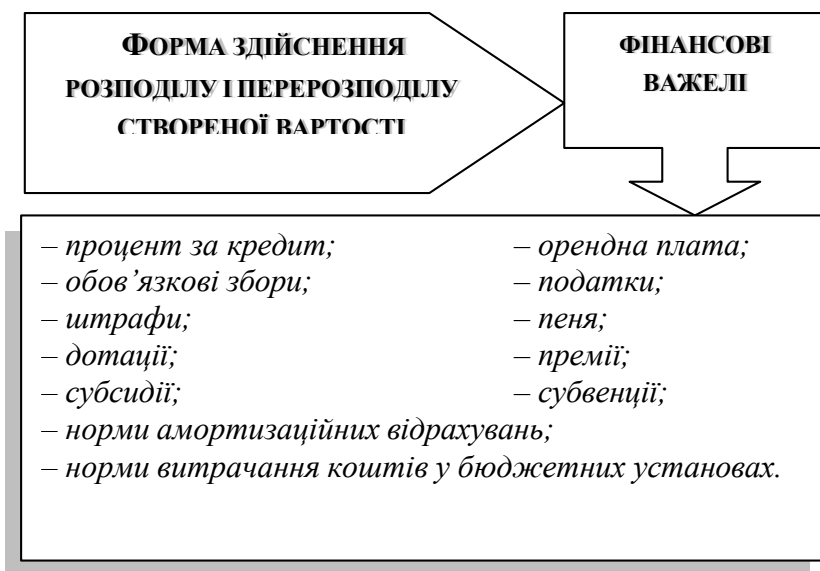

Рис. 1.9. Форма здійснення розподілу і перерозподілу створеної вартості

Особливістю фінансових важелів є те, що вони ґрунтуються на врахуванні економічних інтересів держави, підприємств, організацій, населення.

У складі **фінансових стимулів розвитку виробництва і підвищення його ефективності** можна виділити: бюджетні стимули, фінансові пільги і санкції, ефективне інвестування фінансових ресурсів.

У господарській практиці необхідне державне фінансове регулювання. Налагоджені фінансові відносини є запорукою нормальної життєдіяльності.

ТЕМА 2 ФІНАНСОВЕ ПРАВО І ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА

План:

- 2.1. Сутність фінансової системи та її структура.
- 2.2. Організаційно-правове забезпечення фінансової політики.
- 2.3. Сутність, складові і типи фінансової політики.
- 2.4. Фінансовий механізм.

Міні-лексикон: фінансова політика, фінансова стратегія, фінансова тактика, фінансовий механізм, фінансове право, фінансове планування, фінансові важелі та стимули, фінансовий контроль, управління фінансами.

2.1. Сутність фінансової системи та її структура

Ефективність організації фінансів та прагматизм реалізації фінансових відносин і фінансової політики у державі залежать насамперед від оптимальної побудови та дієздатності фінансової системи.

Термін "система" (з грец. – "поєднання", "утворення") найчастіше трактується як сукупність визначених елементів, між якими є закономірний зв'язок чи взаємодія.

Групування окремих суб'єктів фінансових відносин у загальну фінансову систему держави може здійснюватися за багатьма ознаками. Теоретично та методологічно сутність фінансової системи можна розглядати як за внутрішньою будовою, так і за організаційно-інституційною структурою.

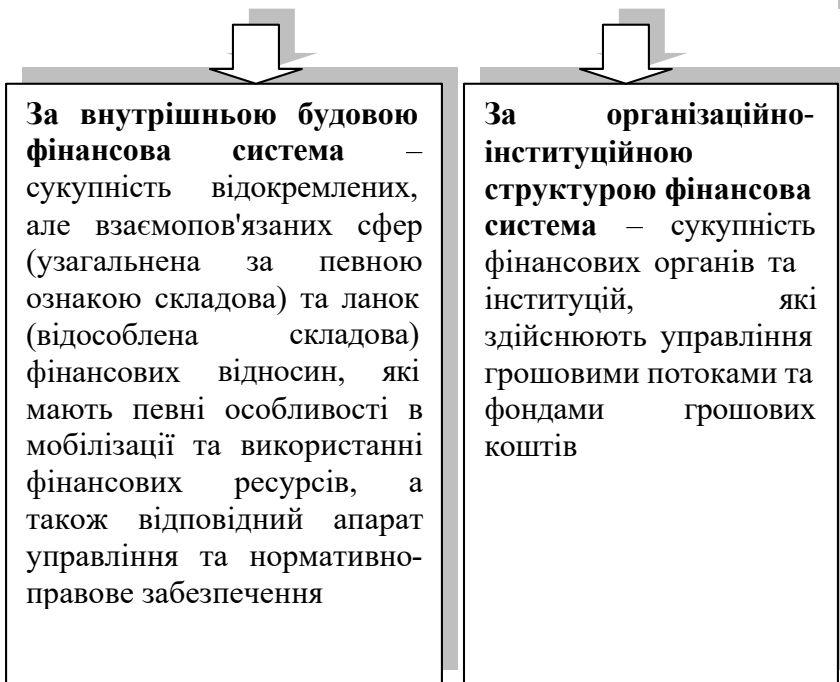

Рис.2.1. Поняття фінансової системи

Найчастіше фінансову систему структурують відповідно до форм власності (рис. 2.2), основних суб'єктів фінансових відносин (рис. 2.3) та рівнів економічної системи (рис. 2.4).

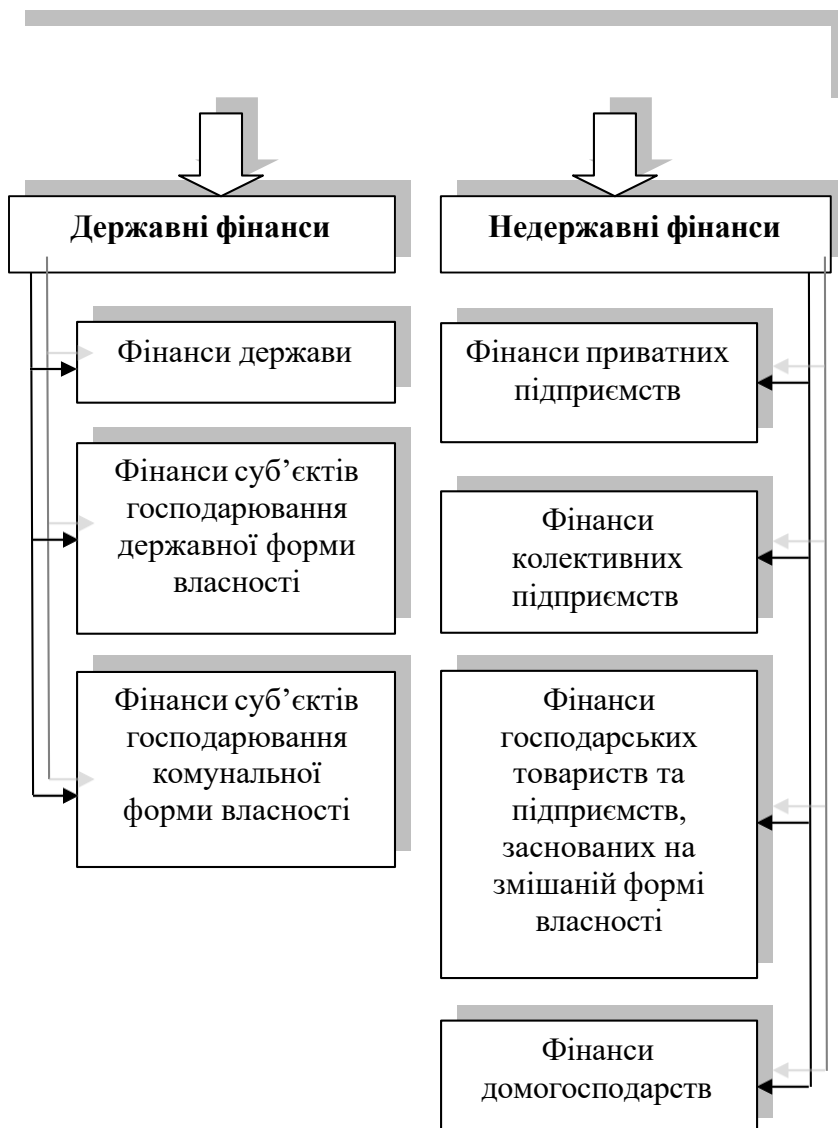

Рис. 2.2. Структуризація фінансової системи відповідно до форм власності

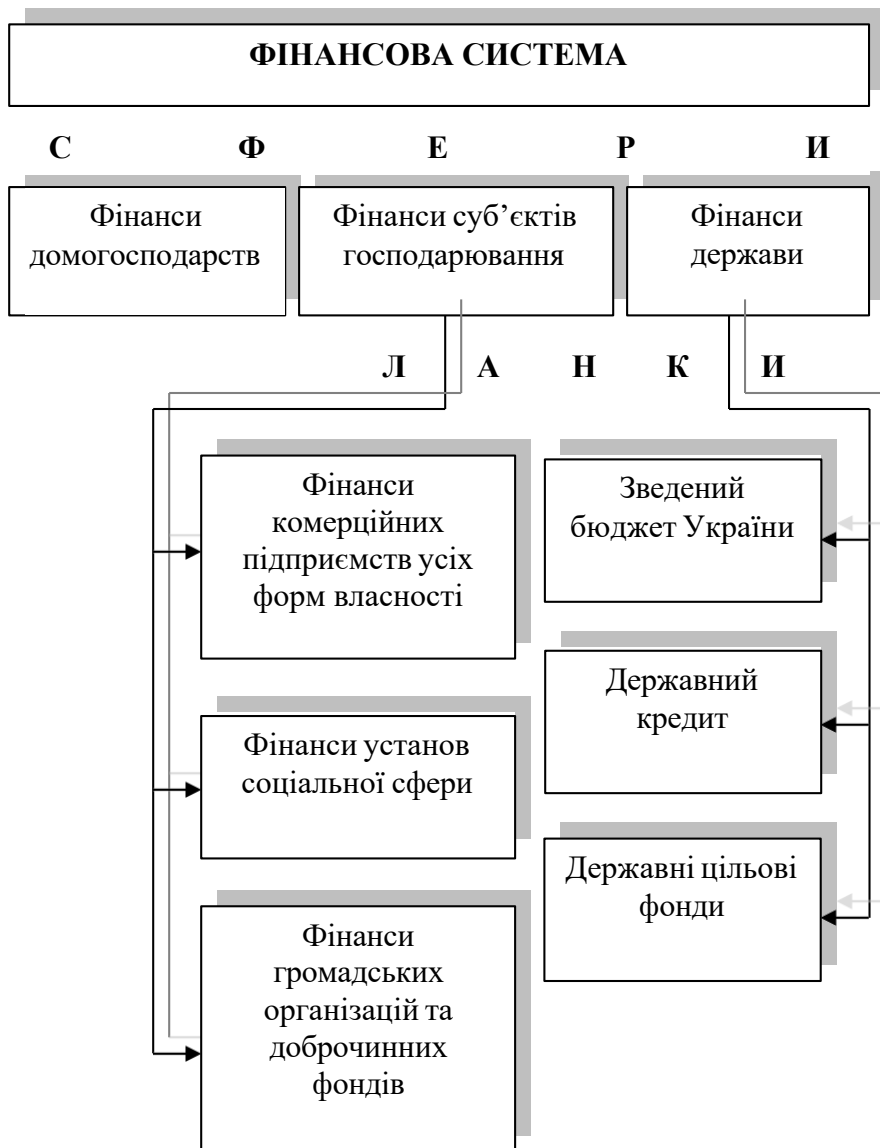

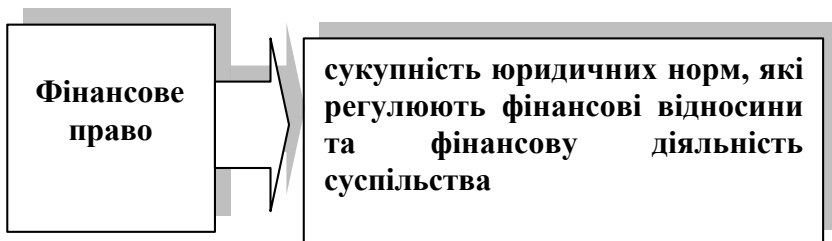
Рис. 2.3. Структуризація фінансової системи відповідно до суб'єктів фінансових відносин

Рис. 2.4. Структуризація фінансової системи за рівнями економічної системи

2.2. Організаційно-правове забезпечення фінансової політики

Вироблення фінансової політики та її реалізація з допомогою фінансового механізму ґрунтується на відповідних організаційних елементах цього механізму, які тісно взаємопов'язані і підпорядковані один одному.

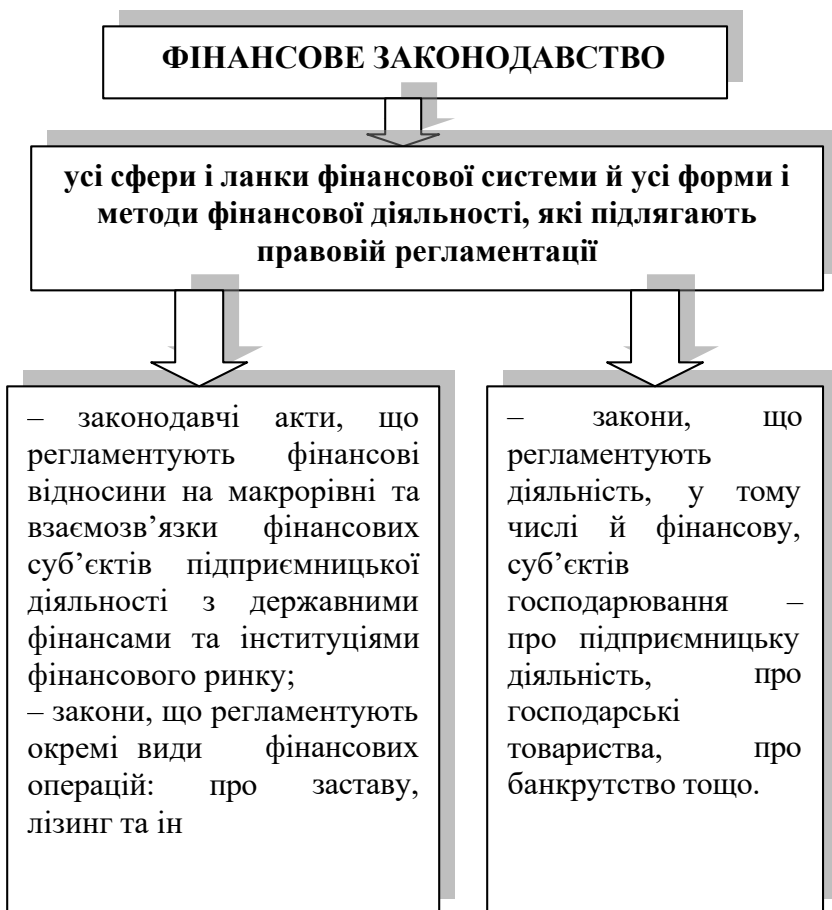
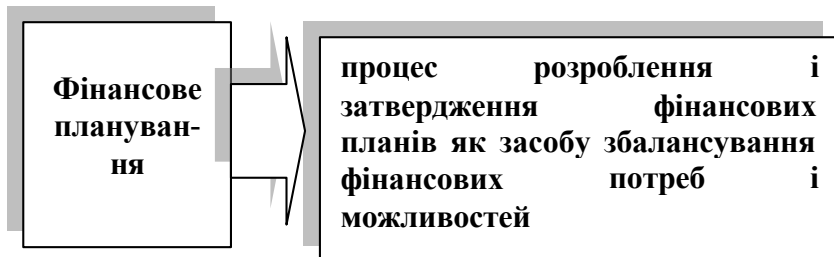

Рис.2.5. Склад фінансового законодавства

Фінансове планування здійснюється на двох рівнях:

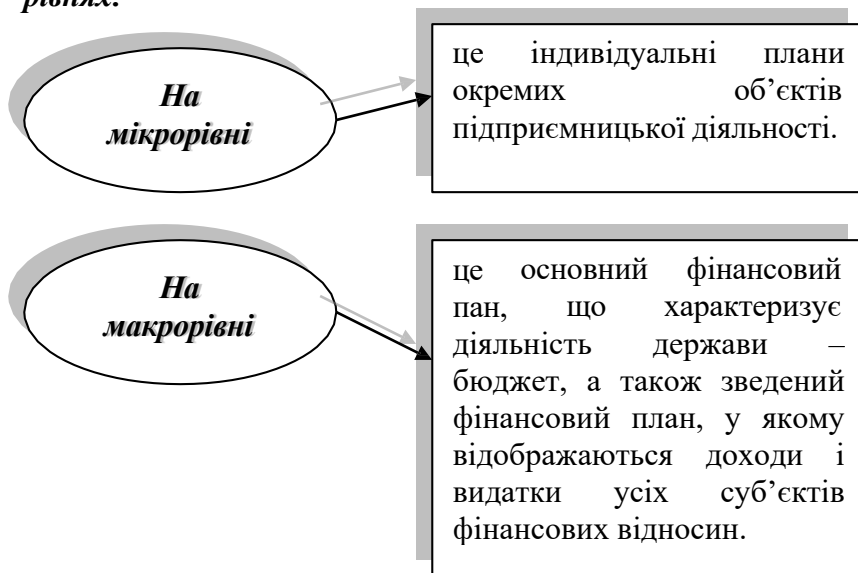
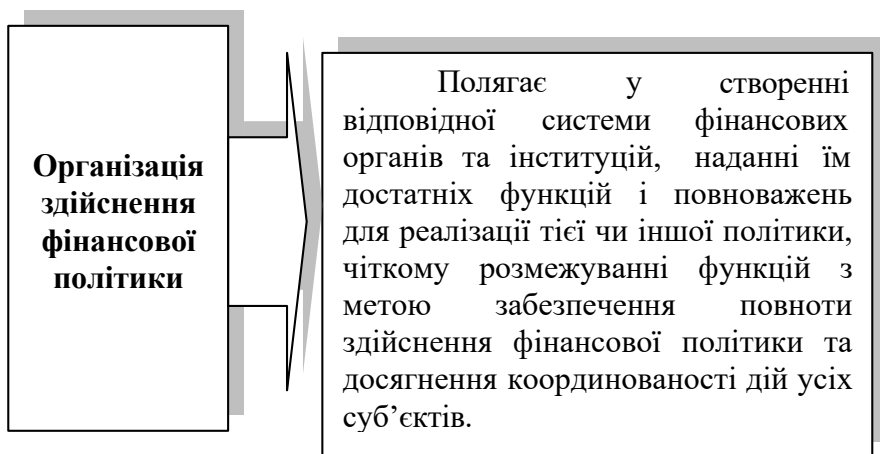

Рис.2.6. Рівні фінансового планування

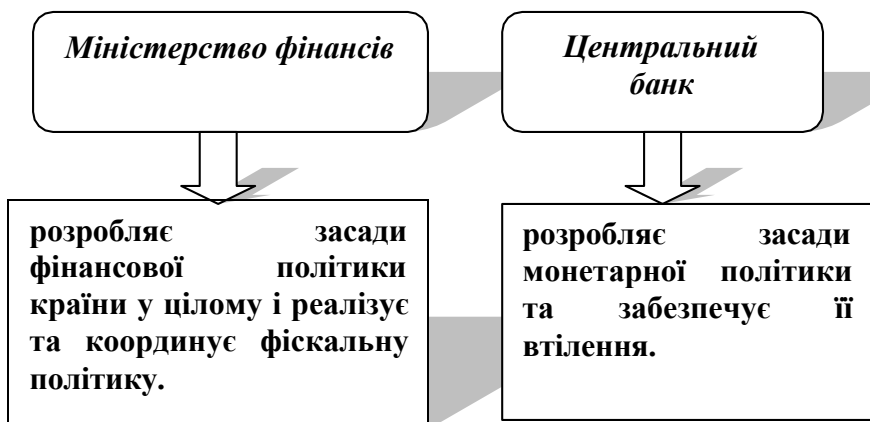
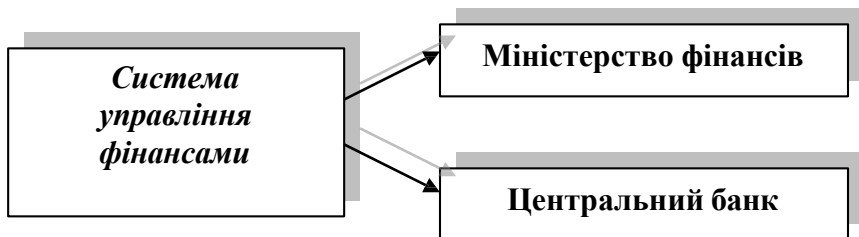
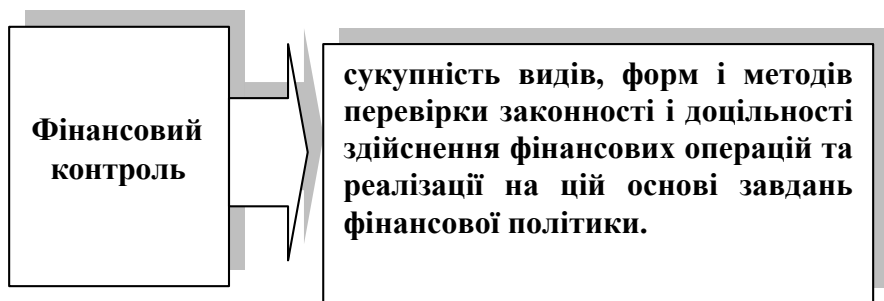

Рис.2.7. Склад системи управління фінансами

2.2. Сутність, складові і типи фінансової політики

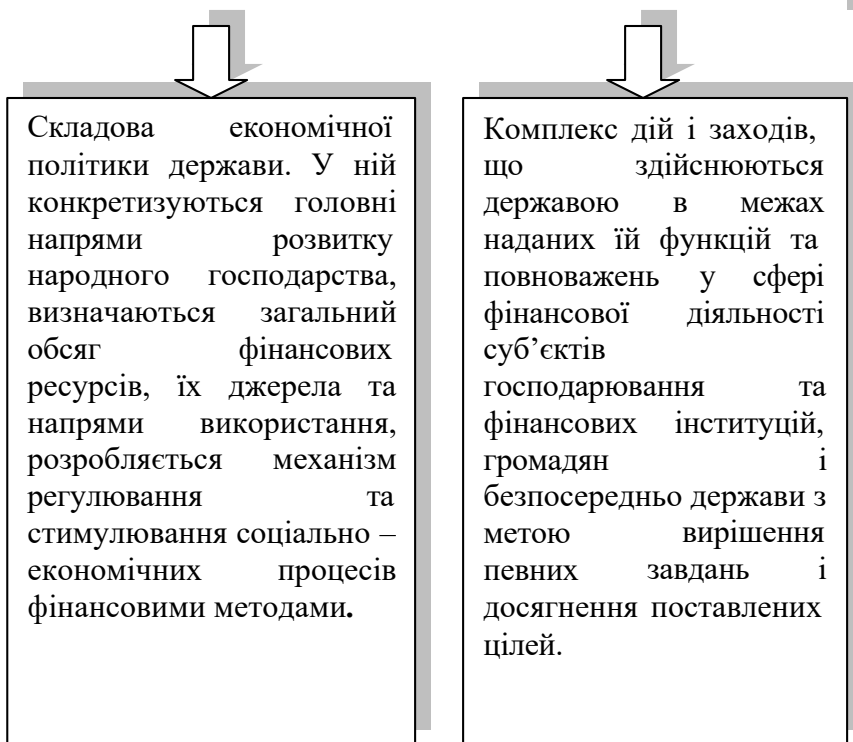

Рис. 2.8. Сутність фінансової політики

Рис.2.9. Завдання фінансової політики

Рис.2.10. Зміст фінансової політики

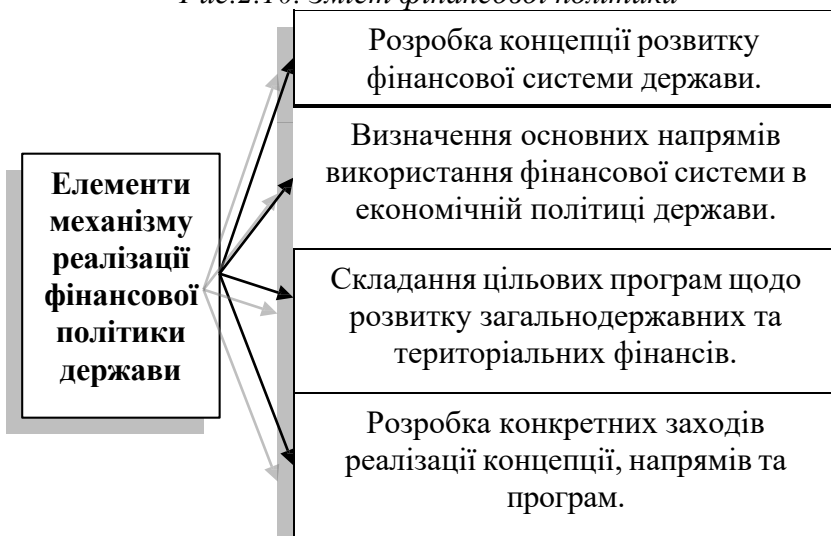

Рис.2.11. Елементи механізму реалізації фінансової політики держави

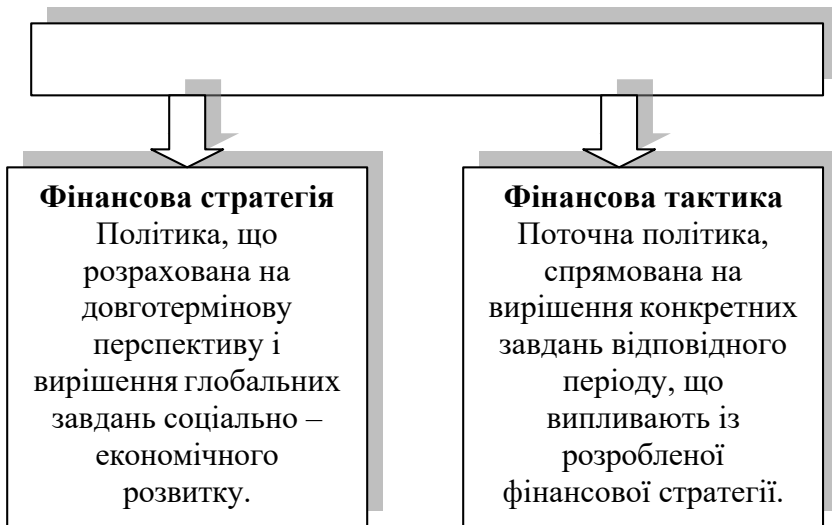

Рис.2.12. Склад фінансової політики держави

Рис.2.13. Складові фінансової політики

**Бюджетна
політика**

комплекс юридичних, економічних, організаційних заходів під час складання бюджетів, регулювання бюджетного процесу, управління бюджетним дефіцитом, організації бюджетного контролю

**Податкова
політика**

діяльність держави у сфері встановлення, правового регулювання та організації справляння податків і податкових платежів у централізовані фонди грошових ресурсів держави

**Фіскальна
(бюджетно-
податкова)
політика**

сукупність заходів, що здійснюються шляхом маніпулювання державним бюджетом: державними видатками та оподаткуванням для досягнення повної зайнятості, зростання виробництва, зниження інфляції.

Таблиця 2.1 – Основні функції бюджетно-податкової політики

ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ		
Фіскальна	Функція економічного регулювання	Функція вирівнювання доходів
Забезпечує необхідні ресурси для урядової діяльності, а саме: – на військово-оборонні витрати; – на реалізацію економічних та соціальних програм; – на інші заходи.	Податки та видатки бюджету використовуються як інструменти управління економікою та досягнення певних цілей економічної політики	Бюджетно-податкове регулювання виступає як інструмент перерозподілу ВВП за допомогою оподаткування, а також системи трансфертних виплат бідним, безробітним, інвалідам, сиротам та ін.

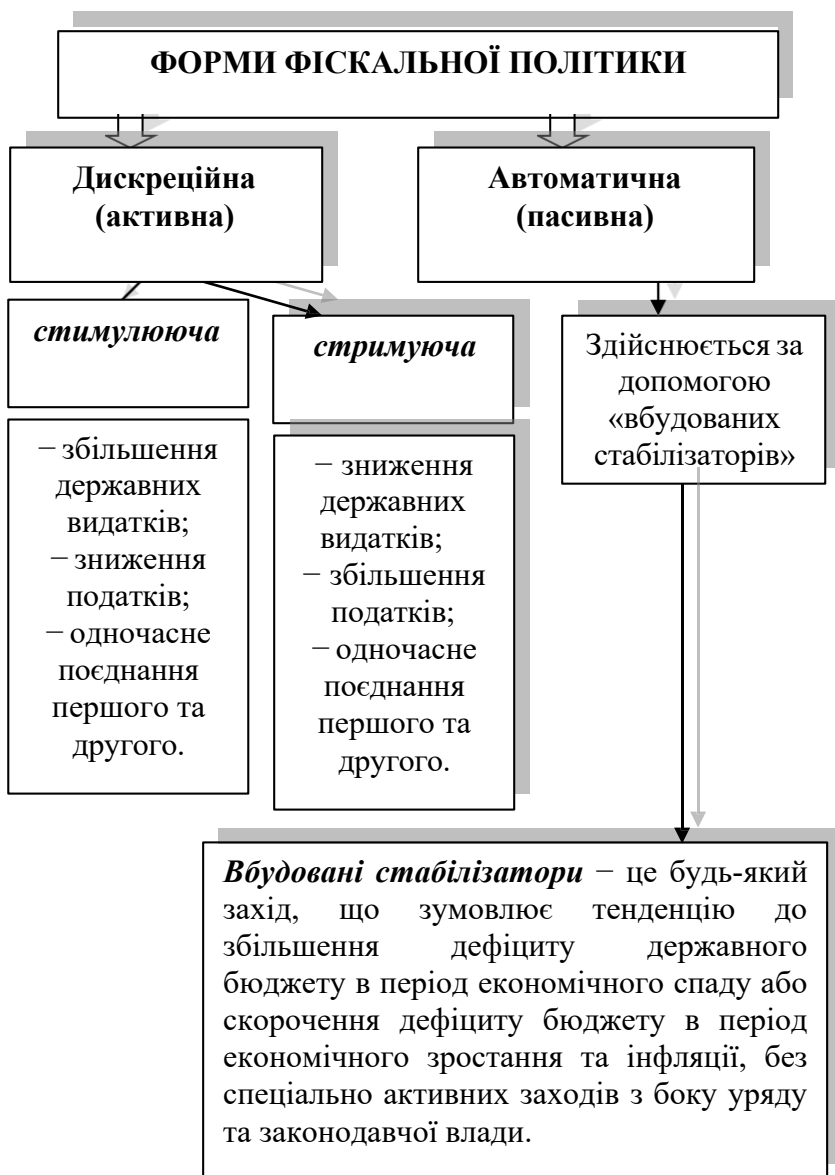

Рис.2.14. Форми фінансової політики

Рис.2.15. Види фінансової політики

Рис.2.16. Види фінансової політики

Процес формування і реалізації фінансової політики охоплює кілька етапів:

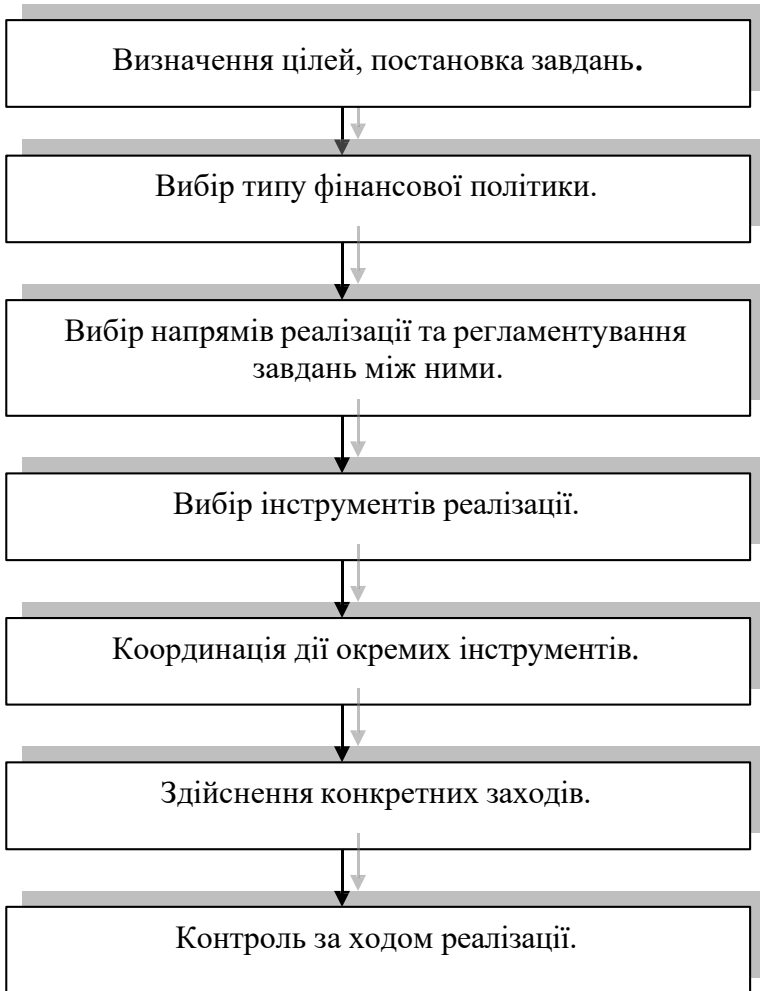

Рис.2.17. Етапи формування і реалізації фінансової політики

2. 3. Фінансовий механізм

Завдання фінансової політики реалізуються через фінансовий механізм, який являє собою досить складну систему впливу на різні сторони фінансової діяльності.

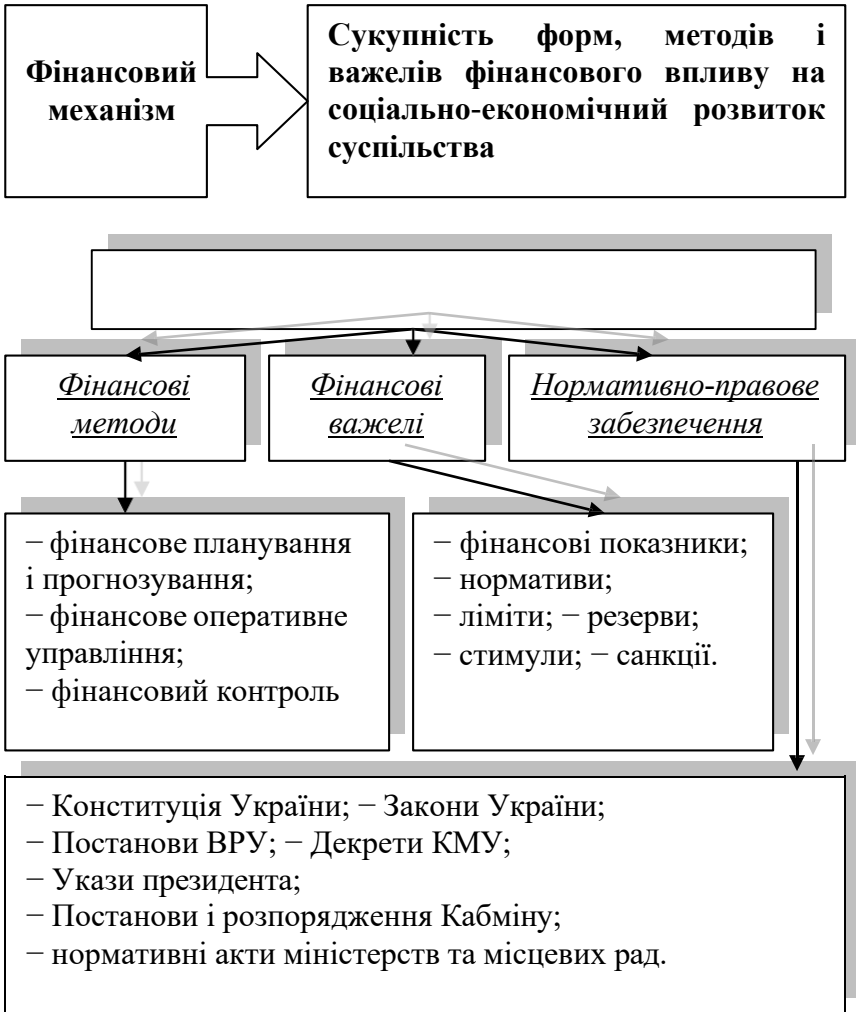

Рис.2.18. Складові фінансової політики

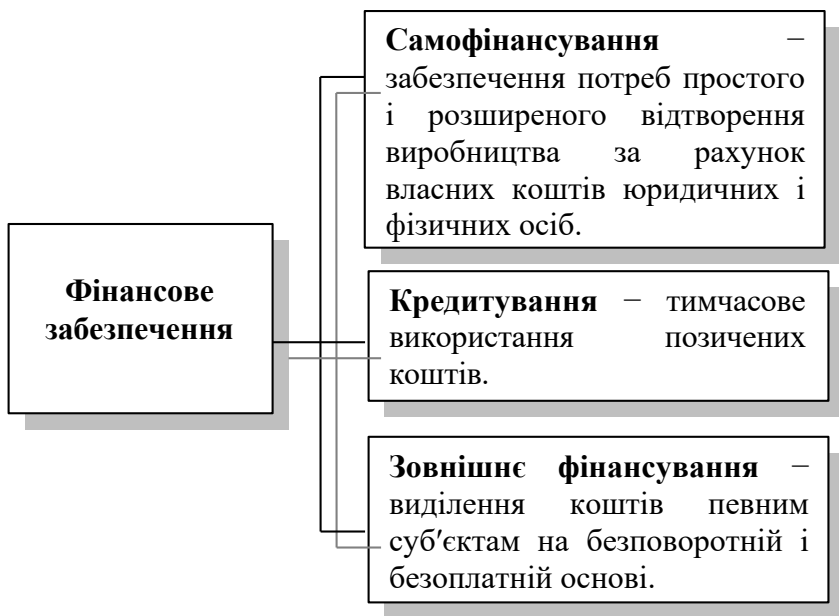

Рис.2.19. Склад фінансового забезпечення

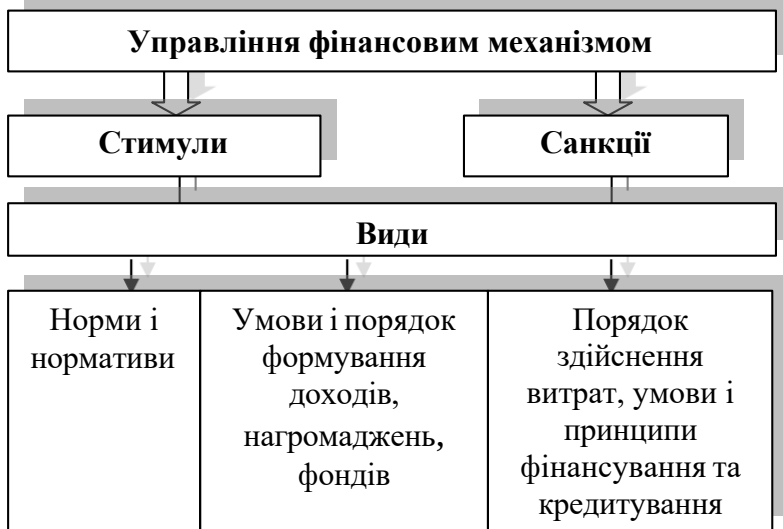

Рис.2.20. Управління фінансовим механізмом

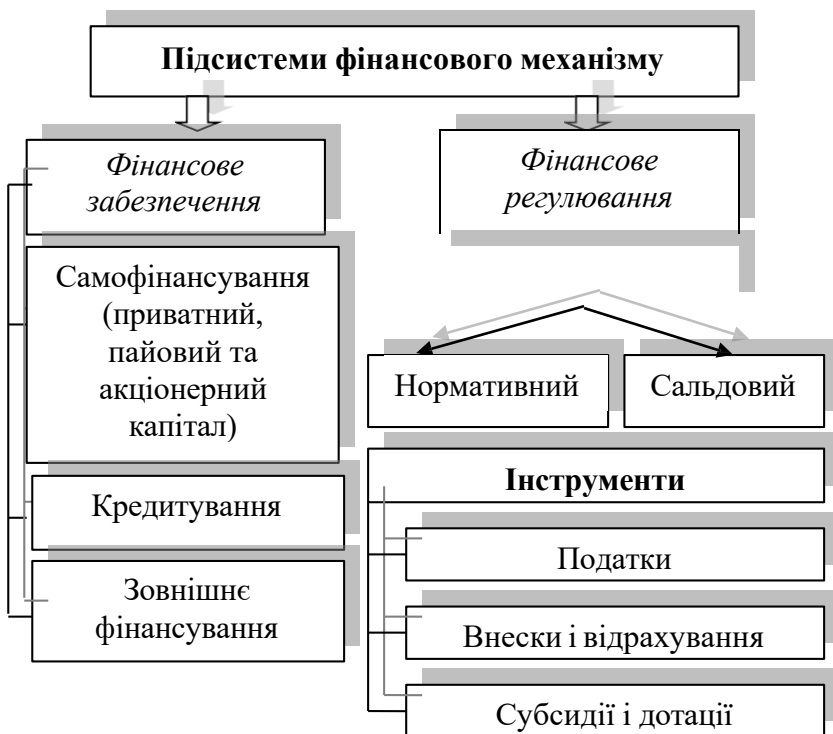
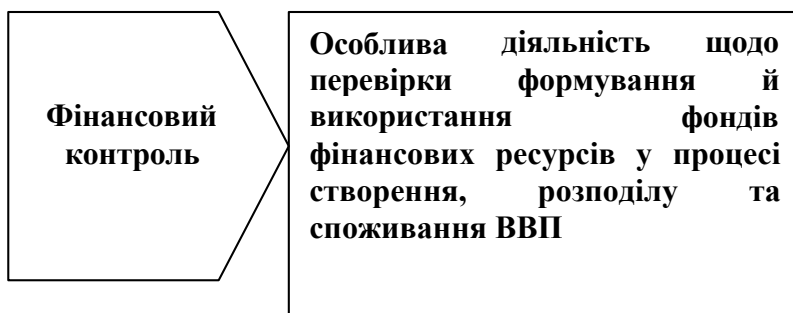

Рис.2.21. Підсистеми фінансового механізму

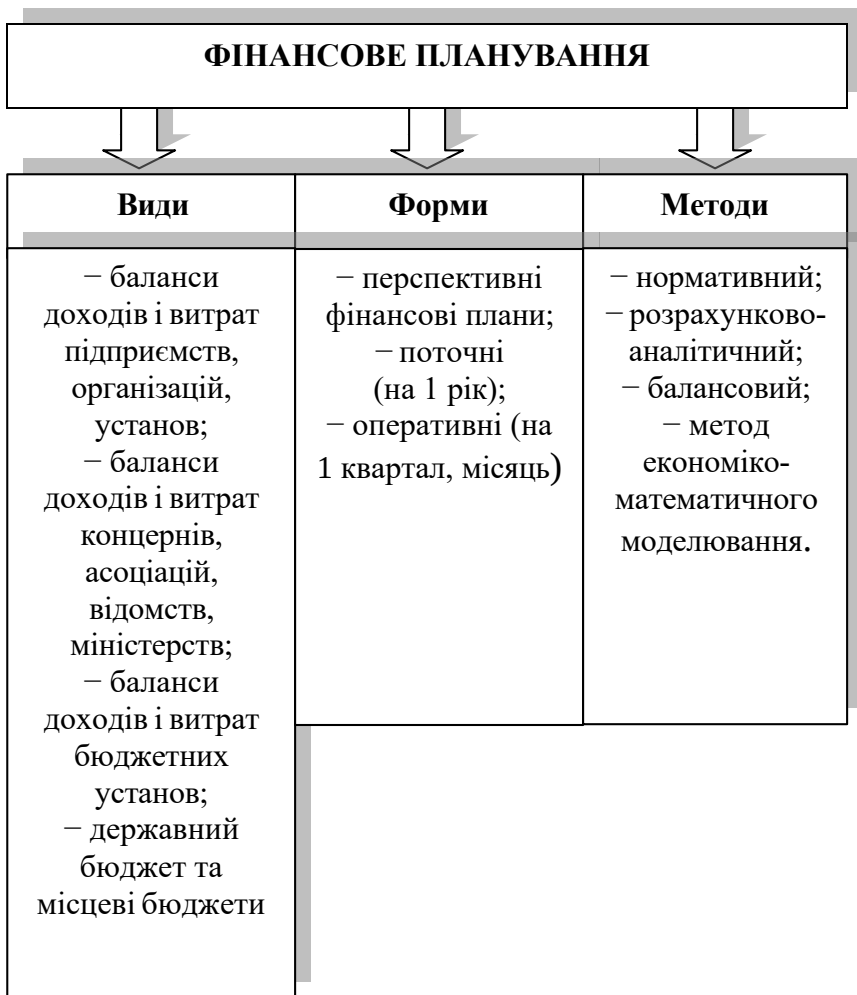

Рис.2.22. Види, форми, методи фінансового планування

ТЕМА 3 ПОДАТКИ ТА ПОДАТКОВА СИСТЕМА

План:

- 3.1. Економічна сутність і функції податків.
- 3.2. Характеристика елементів податків.
- 3.3. Податкова система та податкова політика держави.
- 3.4. Класифікація податків.
- 3.5. Основні види податків податкової системи України.

Міні-лексикон: податок, фіскальна функція податків, регулювальна функція податків, прямі податки, непрямі податки, загальнодержавні податки, місцеві податки, розкладні податки, окладні податки, система оподаткування, податкова система, суб'єкт оподаткування, носій податку, об'єкт оподаткування, одиниця оподаткування, джерело сплати податку, податкова ставка, прогресивна податкова ставка, податкова квота, податкова політика.

3.1. Економічна сутність і функції податків

Податки – це економічні відносини, які виникають між державою, з однієї сторони, і фізичними та юридичними особами – з іншої, з приводу примусового вилучення частини новоствореної вартості у грошовій формі, її вилучення і перерозподіл для фінансування державних витрат

Податки – це:

- **економічна база** функціонування держави;
- найбільш **важлива форма** регулювання ринкових відносин;
- **обов'язковий елемент** економічної системи держави.

Основні ознаки податків:

- примусовий характер;
- безеквівалентність;
- відсутність цільового використання;
- законодавча регламентованість;
- однаковий підхід до всіх платників;
- вимір форми власності.

ФУНКЦІЇ ПОДАТКІВ

Фіскальна

**Розподільно-
регулююча**

Податки формують фінансові ресурси держави. Ця функція створює передумови для державного втручання.

За допомогою податків здійснюється перерозподіл ВВП між державою і його суб'єктами

3.2 Характеристика елементів податків

Таблиця 3.1 – Основні елементи податків

Елемент податків	Визначення
Суб'єкт, або платник податку	та фізична чи юридична особа, яка безпосередньо сплачує податок
Об'єкт податку	вказує на те, що саме оподатковується (дохід, земля, транспортний засіб тощо)
Одиниця оподаткування	Одиниця виміру (фізичного чи грошового) об'єкта оподаткування
Джерело сплати податку	дохід платника, з якого він сплачує податок
Податкова ставка	законодавчо встановлений розмір податку на одиницю оподаткування
Сфера дії податку	сукупність всіх носіїв податку, які повинні його сплатити
Масштаб оподаткування	одиниця, яке береться в основу виміру об'єкту оподаткування (одиниця як принцип)
Одиниця оподаткування	Одиниця виміру об'єкту (одиниця як міра)
Податковий оклад	сума податків, які сплачуються суб'єктом з одного об'єкта
Податкові пільги	сукупність умов, при яких платник зменшує свої податкові зобов'язання
Податковий період	період, протягом якого завершується процес формування податкової бази і визначається розмір податкового зобов'язання.

СУБ'ЄКТ → хто сплачує; **ОБ'ЄКТ** → що оподатковується; **ОДИНИЦЯ** → як це що обчислюється; **ДЖЕРЕЛО** → з чого сплачується; **СТАВКА** → скільки сплачується; **КВОТА** → як частка доходу утримується.

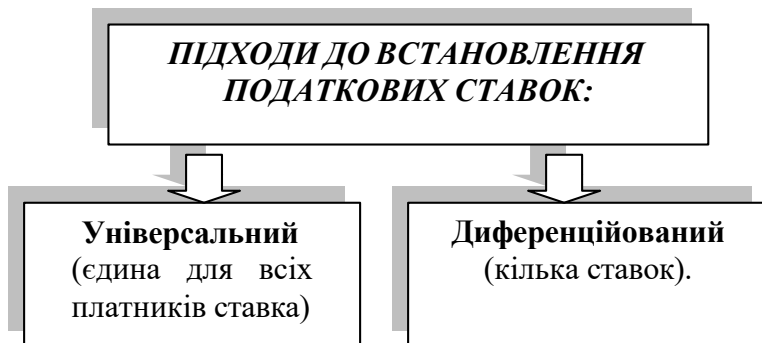

Рис. 3.1. Підходи до встановлення податкових ставок

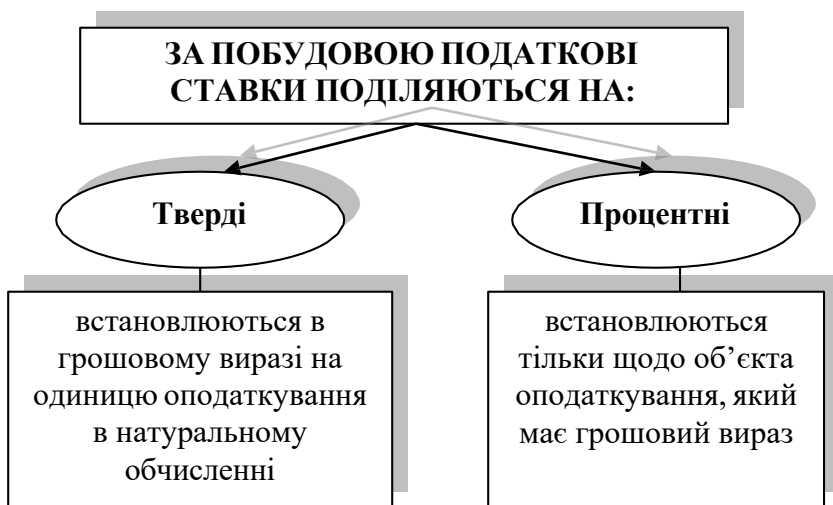

Рис. 3.2. Види ставок за побудовою

Таблиця 3.2 – Види твердих та процентних ставок

Тверді	Процентні
фіксовані – установлені в конкретних сумах; відносні – визначені відносно певної величини (наприклад, у процентах до мінімальної заробітної плати).	пропорційні – це єдині ставки, що не залежать від розміру об’єкта оподаткування. прогресивні – це такі ставки, розмір яких зростає в міру збільшення обсягів об’єкта оподаткування. регресивні – ставки, які зменшуються в міру зростання об’єкта оподаткування.

3.3 Податкова система та податкова політика держави

!	<u>Податкова система</u> – це сукупність установлених у країні податків і обов’язкових платежів податкового характеру та механізму їх справляння
---	--

Рис. 3.3. Засади формування податкової системи

! **Податкова політика** – діяльність держави у сфері встановлення правових регламентацій та організацій сплати податків та податкових платежів в централізовані фонди грошових ресурсів держави

ВИХІДНІ ПРИНЦИПИ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ:

Рис. 3.4. Вихідні принципи податкової системи

3.4 Класифікація податків

Рис. 3.5. Класифікація податків

3.5 Основні види податків податкової системи України

Згідно Податкового Кодексу в Україні стягуються податки та інші обов'язкові платежі з поділом їх на **загальнодержавні та місцеві**.

До загальнодержавних належать податки та збори, що встановлені ПКУ і є обов'язковими до сплати на усій території України.

До місцевих належать податки та збори, що встановлені відповідно до переліку і в межах граничних розмірів ставок, визначених ПКУ рішеннями сільських, селищних і міських рад у межах їх повноважень, і є обов'язковими до сплати на території відповідних територіальних громад.

Таблиця 3.3 – Загальнодержавні та місцеві податки і збори

Загальнодержавні податки та збори	Місцеві податки та збори
– податок на прибуток підприємств; – податок на доходи фізичних осіб; – податок на додану вартість; – акцизний податок; – збір за першу реєстрацію транспортного засобу; – екологічний податок; – рентна плата за транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами,	Податки: – податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; – єдиний податок.

Продовження табл. 3.3

транзитне транспортування трубопроводами природного газу та аміаку територією України; – плата за користування надрами; – плата за землю; – збір за користування радіочастотним ресурсом України; – збір за спеціальне використання води; – збір за спеціальне використання лісових ресурсів; – фіксований с/г податок; – збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства; – мито; – збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію, крім електроенергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками; – збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності; – військовий збір	Збори: – збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності; – збір за місця для паркування транспортних засобів; – туристичний збір
---	---

Згідно закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України» тимчасово, до 1 січня 2015 року, встановлюється **військовий збір**.

Об'єктом оподаткування збором є доходи у формі заробітної плати, інших заохочувальних та компенсаційних виплат або інших виплат і винагород, які нараховуються (виплачуються, надаються) платнику у зв'язку з трудовими відносинами та за цивільно-правовими договорами; виграшу в державну та недержавну грошову лотерею, виграш гравця (учасника), отриманий від організатора азартної гри.

Ставка збору становить 5% від об'єкта оподаткування.

В Україні разом із загальною діє спрощена система оподаткування.

Спрощена система оподаткування, обліку та звітності – особливий механізм справляння податків і зборів, що встановлює заміну сплати окремих податків і зборів, встановлених пунктом 297.1 ПКУ, на сплату єдиного податку в порядку та на умовах, визначених ПКУ, з одночасним веденням спрощеного обліку та звітності.

Юридична особа чи фізична особа – підприємець може самостійно обрати спрощену систему оподаткування, якщо така особа відповідає вимогам та реєструється платником єдиного податку в порядку, визначеному податковим законодавством.

Таблиця 3.4 – Групи платників єдиного податку

Платники ЄП	1 група	2 група	3 група	4 група	5 група	6 група
	ФОП	ФОП	ФОП	Юр. особа	ФОП	Юр. особа
Макс. річний обсяг доходу	150 тис. грн.	1 млн. грн.	3 млн. грн.	5 млн. грн.	20 млн. грн.	20 млн. грн.
Використання найманої праці	Не мають право викорис-товувати робочу силу	Не більше 10 осіб	Не більше 20 осіб	Не більше 50 осіб	Не обмежено	Не обмежено
Ставка ЄП	1% – 10% мін. з/п	2% – 20% мін. з/п	3% від доходу (платник ПДВ) 5% від доходу (не платник ПДВ)		5% від доходу (платник ПДВ) 7% від доходу (не платник ПДВ)	

Отже, спрощена система оподаткування – один із найефективніших засобів реалізації стимулювальної функції оподаткування, гармонізації економічних інтересів держави, регіонів і платників податків, а також забезпечення зайнятості та самозайнятості.

ТЕМА 4 БЮДЖЕТ. БЮДЖЕТНА СИСТЕМА

План:

- 4.1 Сутність, значення та функції бюджету.
- 4.2 Склад доходів та видатків державного та місцевого бюджетів.
- 4.3 Бюджетна система та бюджетний устрій.
- 4.4 Бюджетні права в Україні.
- 4.5. Бюджетний процес в Україні.

Міні-лексикон: бюджет, бюджетна система, бюджетний дефіцит, бюджетна класифікація, зведений бюджет, бюджетний устрій, бюджетне субсидіювання, вилучення коштів, взаємні розрахунки, бюджетні позички, бюджетне право, бюджетний процес, бюджетне регулювання, процедура бюджетного планування, виконання бюджету, принципи бюджетної системи.

4.1. Сутність, значення та функції бюджету

Державний бюджет починає функціонувати майже з виникненням держави. Уперше появу бюджету та процес його затвердження можемо спостерігати у Великій Британії.

Слово бюджет запозичене з англійської (*budget*), що перекладається як "шкіряний мішок, торба, гаманець".

Наприкінці XIX – на початку XX ст. бюджетні відносини фактично вирізнялися в окремих галузях науки та практичної діяльності.

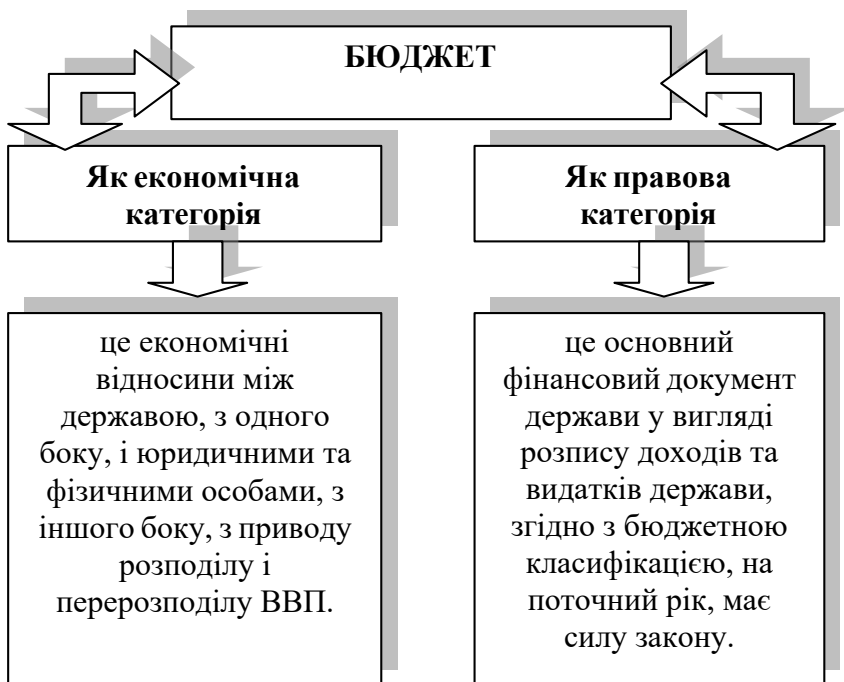

Рис.4.1 Сутність бюджету як економічної та правової категорії

Рис.4.2 Стан бюджету як фінансового плану

БЮДЖЕТНИЙ ДЕФІЦИТ

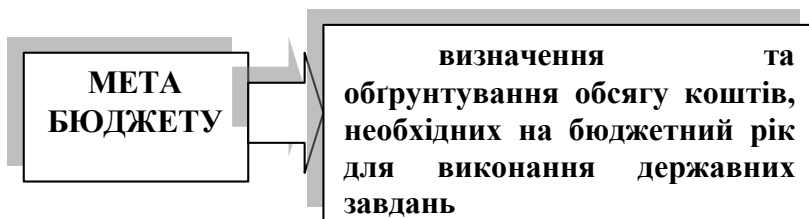
*перевищення видатків над
постійними доходами*

Таблиця 4.1 – Види бюджетного дефіциту

<i>Класифікаційна ознака</i>	<i>Види</i>
Залежно від виду бюджету	– дефіцит державного бюджету; – дефіцит місцевого бюджету.
Відповідно до фондів, які формуються у складі бюджету	– дефіцит загального фонду бюджету; – дефіцит спеціального фонду бюджету.
Залежно від характеру виникнення дефіциту	– активний дефіцит; – пасивний дефіцит
Залежно від урахування дефіциту в процесі бюджетного планування	– запланований бюджетний дефіцит; – фактичний бюджетний дефіцит
За терміном дії	– тимчасовий бюджетний дефіцит; – постійний (хронічний) бюджетний дефіцит
За формою прояву	– відкритий бюджетний дефіцит; – прихований бюджетний дефіцит
Залежно від зв'язку з державним боргом	– первинний дефіцит; – операційний дефіцит
Залежно від зв'язку з економічним циклом	– циклічний бюджетний дефіцит; – структурний дефіцит

Рис.4.3. Джерела покриття дефіциту

Таблиця 4.2 – Функції бюджету

ФУНКЦІЇ БЮДЖЕТУ	
РОЗПОДІЛЬЧА	КОНТРОЛЬНА
↓	↓
Виконує процес концентрації грошових коштів в руках держави і їх використання з метою загальнодержавних потреб.	Сприяє формуванню уявлень про те, наскільки своєчасно і повно фінансові ресурси надходять в розпорядження держави, як складаються пропорції в розподілі бюджетних коштів та чи ефективно вони використовуються.

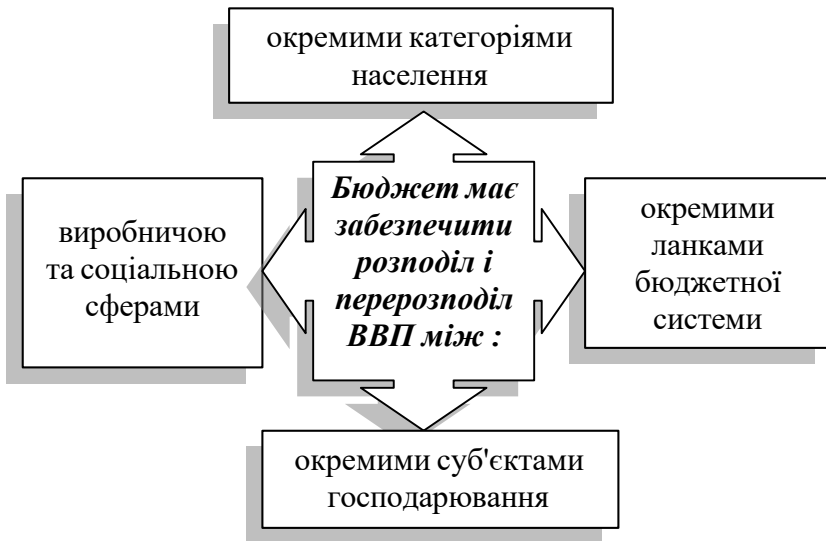

Рис.4.4. Розподіл і перерозподіл ВВП за допомогою бюджету

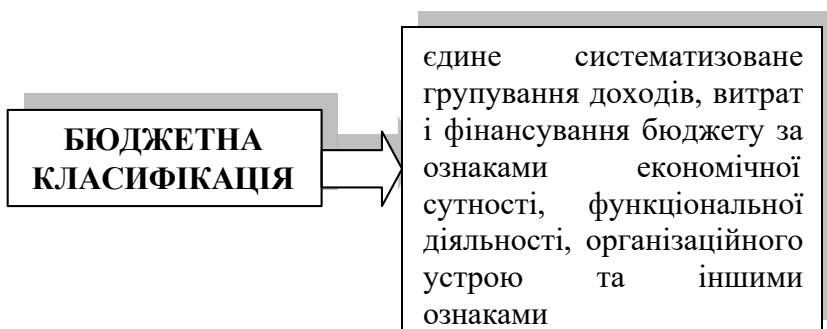
Таблиця 4.3 – Фактори впливу на розмір бюджету

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА РОЗМІР БЮДЖЕТУ:		
<i>Політичні фактори</i>	<i>Економічні фактори</i>	<i>Соціальні фактори</i>
відображають політичну ситуацію в країні, яка може істотно вплинути на формування бюджету та використання бюджетних коштів	пов'язані з макроекономічними процесами, що відбуваються в державі	зумовлені соціальними та демографічними обставинами

Продовження табл. 4.3

 адміністративна та регіональна структури управління державою; політична стабільність у суспільстві.	 обсяги вироблених ВВП та національного доходу; економічне зрос- тання чи спад виробництва, рівень розвитку економіки країни; продуктивність суспільної праці; рівень інфляції та рівень безробіття в країні.	 соціальний захист та соціальне забезпечення населення, обсяг фінансових коштів, що спрямовуються на освіту та охорону здоров'я; розмір мінімальної з/п та споживчого кошика; обсяг реальних доходів населення
---	--	--

4.2. Склад доходів та видатків державного та місцевого бюджетів

Таблиця 4.4 – Класифікація доходів за групами

ЗГІДНО З КЛАСИФІКАЦІЄЮ ДОХОДІВ ВИДІЛЯЮТЬ НАСТУПНІ ГРУПИ:	
1. Податкові надходження	Всі загальнодержавні та місцеві податки, збори та інші обов'язкові платежі (повний перелік наведено в ст. 9, 10 ПКУ)
2.Неподаткові надходження	✓ Доходи від власності та підприємницької діяльності (рендні платежі за газ,нафту); ✓ Адміністративні збори та платежі,доходи від некомерційної діяльності та побічних продажів (плата за оренду майна, яке знаходиться в комунальній власності); ✓ Надходження від штрафів та фінансових санкцій; ✓ Власні доходи бюджетних організацій; ✓ Інші неподаткові надходження.
3.Доходи від операцій з капіталом	✓ Надходження від продажу основного капіталу (майно,скарб, дорогоцінні метали); ✓ Надходження від реалізації державних запасів товарів(мобілізаційний резерв озброєння); ✓ Надходження від продажу землі та нематеріальних активів.
4.Офіційні трансферти	Кошти, одержані від інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі.

Таблиця 4.5 – Класифікація доходів місцевих бюджетів

КЛАСИФІКАЦІЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	
За джерелами формування:	– Податкові (податок на прибуток, ПДВ); – неподаткові; – доходи від господарської діяльності комунальних підприємств; – залучені засоби на кредитному ринку; – трансферти від центральних органів влади або вищестоящих органів.
За економічною природою:	– власні; – закріплені; – регульовані.

КЛАСИФІКАЦІЯ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ ВКЛЮЧАЄ ЧОТИРИ СКЛАДОВИХ ЗА ТАКИМИ ОЗНАКАМИ:

1. Економічна класифікація видатків – групування видатків на поточні та капітальні.

2. Відомча класифікація видатків передбачає фінансування видатків згідно з розпорядниками бюджетних коштів.

Рис.4.5. Склад місцевого бюджету

3. Функціональна класифікація видатків згідно з функціями держави.

4. Програмна класифікація видатків.

Рис.4.5 Класифікація видатків бюджету

Таблиця 4.6 – Склад видатків бюджету

До складу видатків згідно з прийнятою бюджетною класифікацією відносяться:
1. Державне управління.
2. Міжнародна діяльність.
3. Фундаментальні дослідження і сприяння НТП.
4. Національна оборона.
5. Правоохоронна діяльність та забезпечення безпеки держави.
6. Освіта та охорона здоров'я.
7. Соціальний захист та соціальне забезпечення.
8. Житлово-комунальне господарство.
9. Культура і мистецтво.
10. Засоби масової інформації.
11. Фізична культура і спорт.
12. Промисловість і енергетика.
13. Будівництво.
14. Сільське господарство, лісове господарство, рибальство і мисливство.
15. Транспорт, шляхове господарство, зв'язок, телекомунікації та інформатика.
16. Заходи, пов'язані з ліквідацією наслідків Чорнобильської катастрофи і соціального захисту.
17. Охорона навколишнього природного середовища.
18. Ядерна безпека.
19. Попередження і ліквідація надзвичайних ситуацій та наслідків стихійного лиха.
20. Поповнення державних запасів і резервів.
21. Обслуговування державного боргу.
22. Інші послуги, пов'язані з економічною діяльністю.
23. Державні цільові фонди.
24. Видатки, не віднесені до основних груп (вибори та ін.).

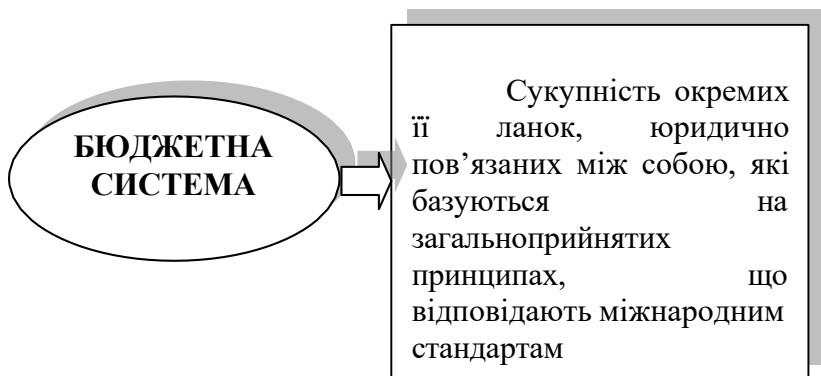

Рис. 4.6. Склад місцевого бюджету

Рис.4.7. Видатки місцевих бюджетів

4.3. Бюджетна система та бюджетний устрій

В основу формування бюджетної системи України покладено Конституцію України та Бюджетний кодекс України, прийнятий 2010 р. Верховною Радою України.

Структура бюджетної системи визначається ступенем розподілу повноважень з концентрації фінансових ресурсів та їх використання між органами публічної влади різного рівня.

Унітарність України, розмежування прав і повноважень між державою, Автономною Республікою Крим і територіальними громадами, органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування є основою бюджетної системи України.

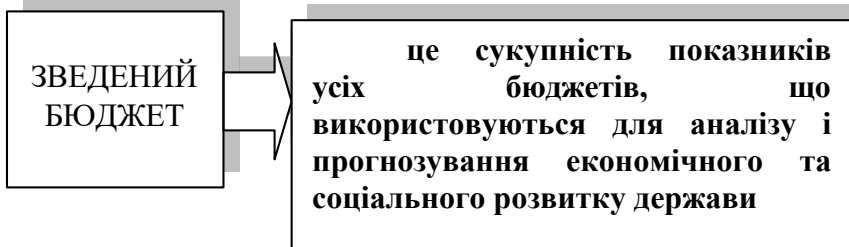
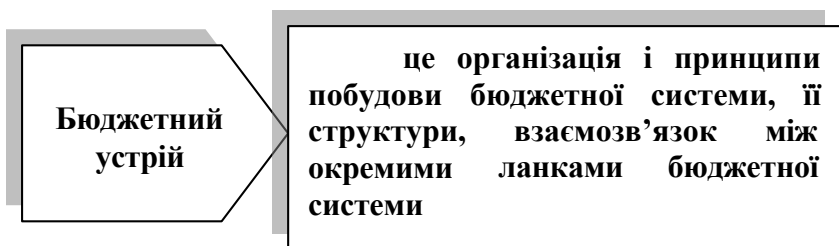

Рис.4.8. Склад бюджетної системи України

В основу бюджетного устрою покладено:

- визначення видів бюджетів;
- установлення принципів побудови бюджетної системи;
- розмежування доходів і видатків між ланками бюджетної системи;
- організацію взаємовідносин між бюджетами різних рівнів.

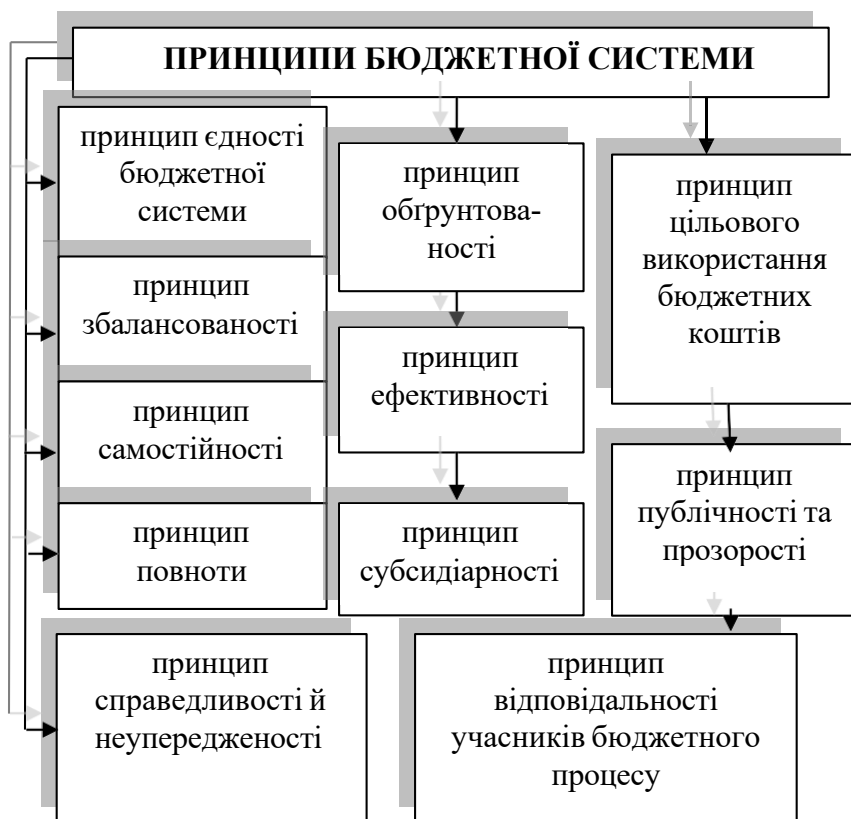

Рис.4.9. Принципи бюджетної системи

Таблиця 4.7 – Організація взаємовідносин між бюджетами

<i>ОРГАНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН МІЖ БЮДЖЕТАМИ</i>		
Напрями	Види	Форми
вертикальні – між бюджетами різних рівнів; горизонтальні – між бюджетами одного рівня (в Україні тільки вертикальні).	регламентовані законодавчими та інструктивними документами; договірні – на підставі угоди між відповідними органами влади чи управління.	субсидіювання; вилучення коштів; взаємні розрахунки; бюджетні позички.

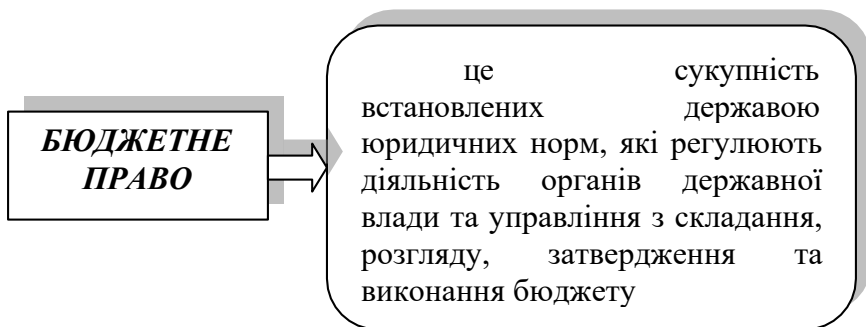
ВЗАЄМНІ РОЗРАХУНКИ – передача коштів із одного бюджету до іншого в зв'язку з перерозподілом між ними доходів чи видатків після затвердження бюджету.

БЮДЖЕТНІ ПОЗИЧКИ – тимчасова передача коштів з одного бюджету до іншого у зв'язку з виникненням тимчасового касового розриву (незбігання в часі фінансування видатків і надходження доходів).

ВИЛУЧЕННЯ КОШТІВ – передача коштів з бюджетів нижчого рівня до бюджетів вищого рівня.

Рис.4.10. Форми організації взаємовідносин між бюджетами

4.4. Бюджетні права в Україні

Таблиця 4.8 – Складові бюджетного права

У БЮДЖЕТНОМУ ПРАВІ ВИЗНАЧАЮТЬСЯ:
1) Порядок бюджетного устрою та утворення бюджетної системи України, а також принципи її побудови.
2) Доходи і видатки державного бюджету.
3) Надходження і витрати місцевих бюджетів.
4) Між бюджетні відносини, в т.ч. розмежування видатків між бюджетами, розрахунок видатків, що враховується при визначенні між бюджетних трансфертів.
5) Між бюджетні трансферти.
6) Порядок контролю за дотриманням бюджетного законодавства та відповідальність за бюджетні правопорушення.

4.5. Бюджетний процес в Україні

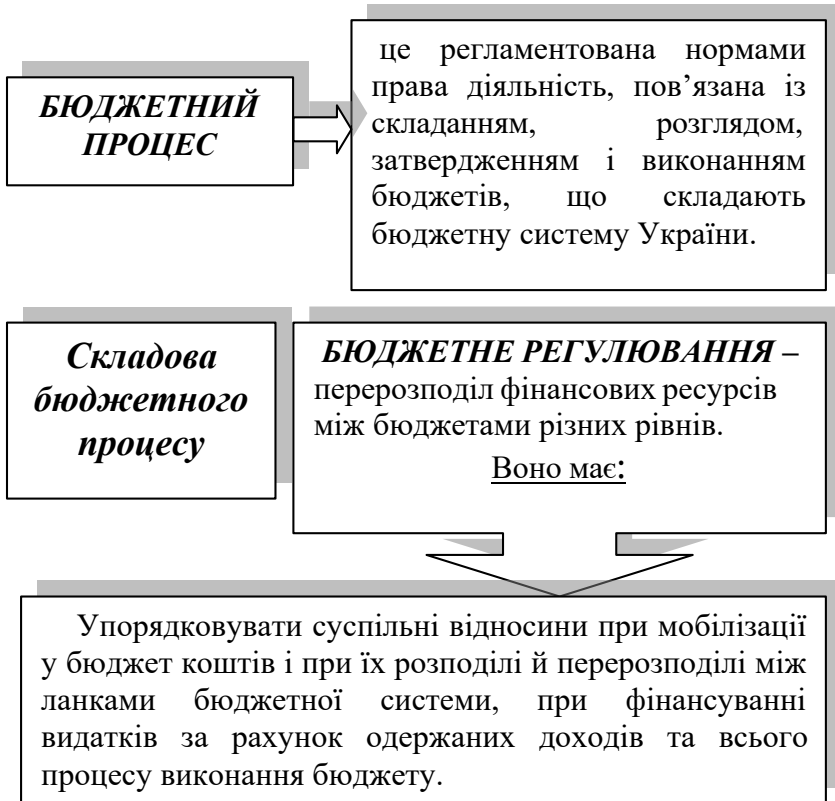
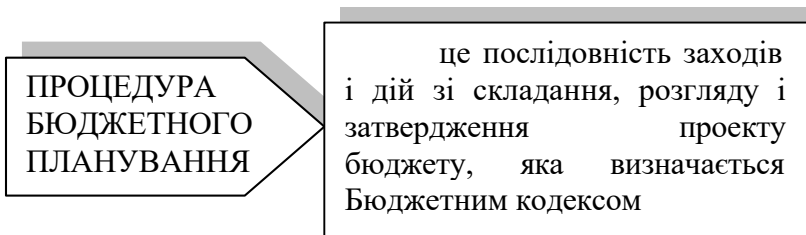

Рис. 4.11. Бюджетний процес в Україні

Таблиця 4.9 – Стадії бюджетного процесу в Україні

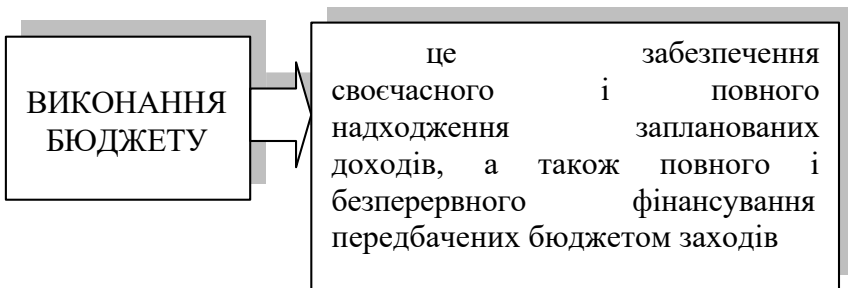
<i>Дії відповідальних органів</i>	<i>Термін виконання</i>
1.СКЛАДАННЯ ПРОЕКТУ БЮДЖЕТУ	
1. Кабмін України розробляє проект закону про Державний бюджет України. 2. Міністр фінансів України відповідає за складання проекту закону про Державний бюджет України, визначає основні організаційно-економічні засади бюджетного планування, які використовують для підготовки бюджетних запитів і розроблення пропозицій проекту Державного бюджету України. 3. Міністр фінансів України на підставі основних макропоказників економічного і соціального розвитку України на наступний бюджетний період та аналізу виконання бюджету у поточному бюджетному періоді визначає загальний рівень доходів та видатків бюджету та дає оцінку обсягу фінансування бюджету для складання пропозицій проекту Державного бюджету України. 4. Кабмін подає до Верховної Ради України проект основних напрямів бюджетної політики на наступний бюджетний період.	Не пізніше 1 червня або першого наступного за цією датою дня пленарних засідань у ВР

2.РОЗГЛЯД ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ	
1. Після подання Кабміном проекту закону до ВР Міністр фінансів представляє його на пленарному засіданні. Голова Комітету ВР з питань бюджету доповідає про відповідність проекту закону про Державний бюджет України вимогам Бюджетного Кодексу, основним напрямам бюджетної політики на наступний бюджетний період та пропозиціям ВР. 2. За результатами обговорення проекту Закону про Державний бюджет ВР може прийняти вмотивоване рішення про його відхилення.	Через 5 днів після подання до ВР
3.ЗАТВЕРДЖЕННЯ БЮДЖЕТУ	
1. Після прийняття до розгляду представленого проекту закону він обговорюється народними депутатами України, а також у комітетах, депутатських фракціях та групах ВР. Комітети формують свої пропозиції до проекту закону і передають до Комітету ВР. 2. Висновки до проекту закону розповсюджуються серед народних депутатів України і розглядаються на 1-му пленарному засіданні, ВР приймає проект цього закону. 3. Після прийняття проекту закону про Державний бюджет у 1-му читанні, КМ України готує і подає проект цього закону доопрацьований, відп. до висновків ВР.	Не пізніше 1 жовтня Не пізніше 20 жовтня Не пізніше 3 листопада

Продовження табл. 4.9

4. Друге читання проекту закону передбачає в першу чергу затвердження загального обсягу дефіциту (профіциту) доходів і видатків ДБУ. 5. На третьому читанні відбувається розгляд доопрацьованого проекту закону про ДБУ в повному обсязі та з питань статей, які не були прийняті у другому читанні. 6. Прийняття закону про ДБ України	Не пізніше 20 листопада Не пізніше 25 листопада Не пізніше 1 грудня
4.ВИКОНАННЯ ДБ УКРАЇНИ	
1. Кабінет Міністрів України забезпечує виконання ДБ України. Мінфін здійснює загальну організацію та управління виконання ДБ України, координує діяльність учасників бюджетного процесу з питань виконання бюджету. 2. В Україні здійснюється казначейська форма обслуговування ДБ України. 3. Державний бюджет виконується за розписом, який затверджується Мінфіном відповідно до бюджетних призначень. 4. Мінфін здійснює прогнозування та аналіз доходів бюджету і має виключне право надання відстрочки до сплати податків та зборів. 5. Державне казначейство веде бухгалтерський облік надходжень до ДБ України та контролює відповідність кошторисів розпису ДБ України та виконує ін. функції.	У місячний термін після набрання чинності закону про ДБ України

5.СКЛАДАННЯ, РОЗГЛЯД І ЗАТВЕРДЖЕННЯ ЗВІТУ ПРО ВИКОНАННЯ ДБ УКРАЇНИ	
1. Єдині правила бухгалтерського обліку всіх фінансових операцій, активів і фінансових зобов'язань держави визначаються Державним казначейством за погодженням Мінфіну. 2. Бух. облік операцій по виконанню ДБ України здійснюються органами Державного казначейства згідно встановлених правил. 3. Усі надходження та видатки до ДБ заносяться на рахунки в хронологічному порядку відповідно до встановленої законом процедури. 4. Державне казначейство здійснює закриття всіх рахунків, відкритих у поточному бюджетному періоді. 5. Зведення, складання та надання звітності про виконання ДБ України здійснюється Державним казначейством України.	Не пізніше 1 грудня

Участь у виконанні бюджетів беруть підприємства, організації та установи усіх форм власності, а також населення, які пов'язані з доходами та видатками бюджетів.

В Україні застосовується казначейська форма обслуговування Державного бюджету України. Казначейське обслуговування Державного бюджету України передбачає здійснення Державним казначейством України:

- ✓ операцій з коштами державного бюджету;
- ✓ розрахунково-касового обслуговування розпорядників бюджетних коштів;
- ✓ контролю бюджетних повноважень при зарахуванні надходжень, прийнятті зобов'язань та проведенні платежів;
- ✓ бухгалтерського обліку та складання звітності про виконання державного бюджету.

*ПІСЛЯ ЗАКІНЧЕННЯ БЮДЖЕТНОГО РОКУ
МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ СКЛАДАЄ ЗВІТ ПРО
ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ*

Річний звіт про виконання закону про Державний бюджет України подається Кабінетом Міністрів Верховній Раді України не пізніше 1-го травня року, наступного за звітним.

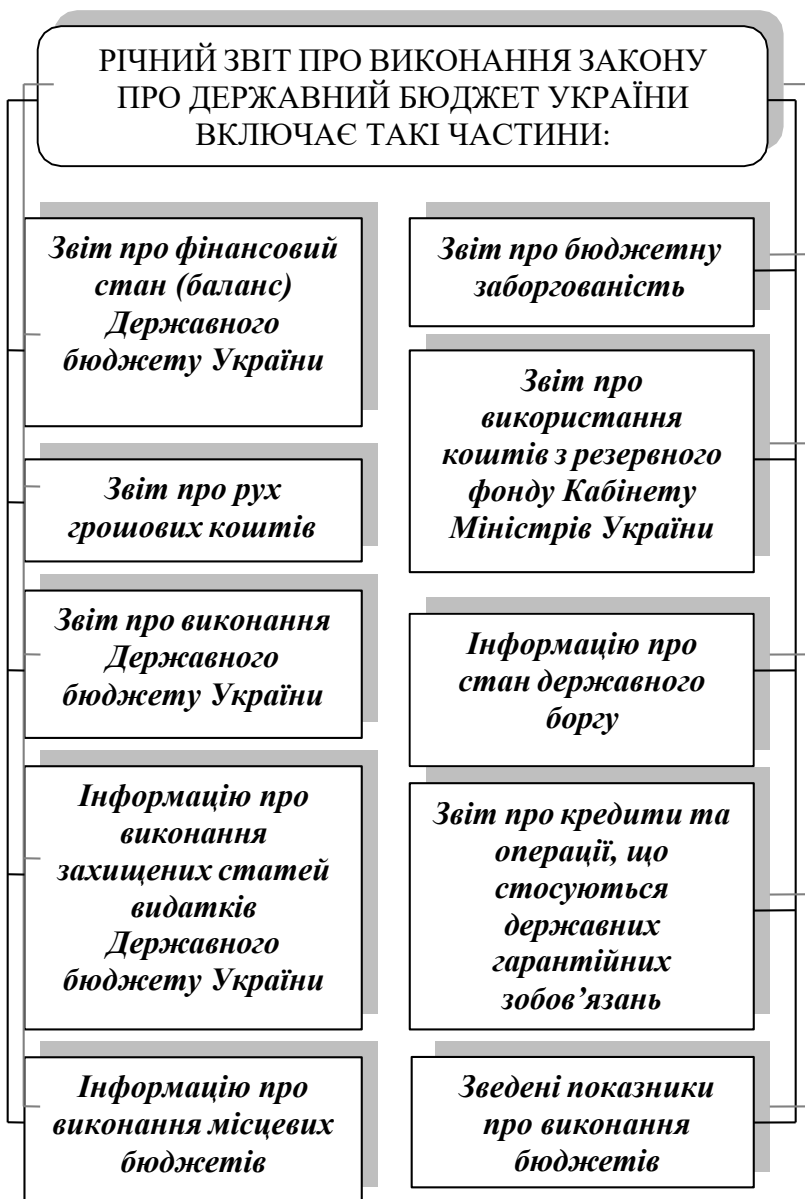

Рис.4.12. Частина річного звіту про виконання закону про Державний бюджет України

ТЕМА 5 ФІНАНСИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

План:

- 5.1 Сутність і функції фінансів підприємств.
- 5.2 Грошові фонди та фінансові ресурси.
- 5.3 Основи організації фінансів підприємств.
- 5.4 Фінансова діяльність та зміст фінансової роботи.
- 5.5 Зміст та завдання управління фінансами підприємств.

Міні-лексикон: суб'єкт господарювання, фінанси підприємств, фінансові ресурси, грошові фонди, господарське товариство, акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, фінансова діяльність, фінансовий механізм.

5.1 Сутність і функції фінансів підприємств

Фінанси підприємств як складова частина фінансової системи займають визначальне місце у структурі фінансових відносин суспільства.

Вони функціонують у матеріальній і нематеріальній сферах виробництва де створюється валовий внутрішній продукт і національний дохід – основні джерела фінансових ресурсів.

Рис.5.1. Основні джерела фінансових ресурсів

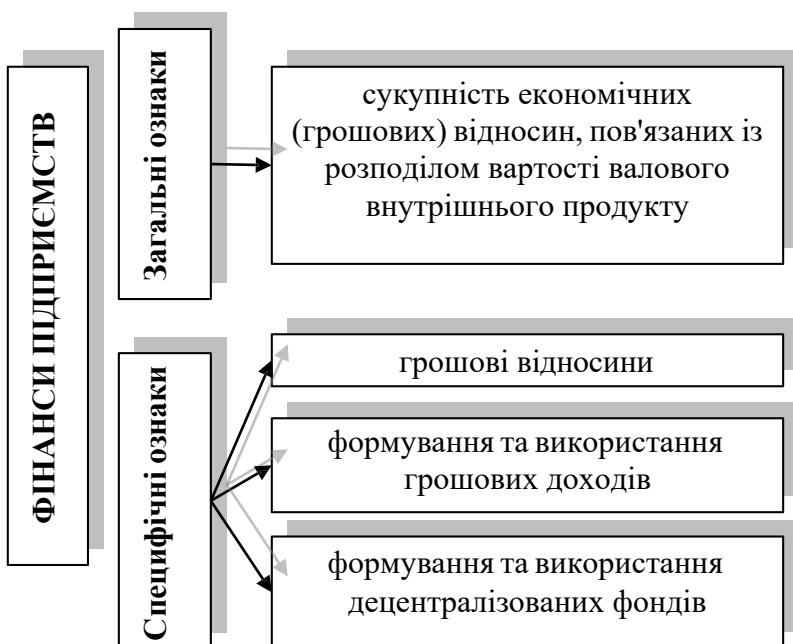

Рис.5.2. Фінанси підприємств

Рис.5.3. Групи фінансових відносин

Фінанси підприємств – це економічні відносини, що пов'язані з рухом грошових потоків, формуванням, розподілом і використанням доходів і грошових фондів суб'єктів господарювання в процесі відтворення.

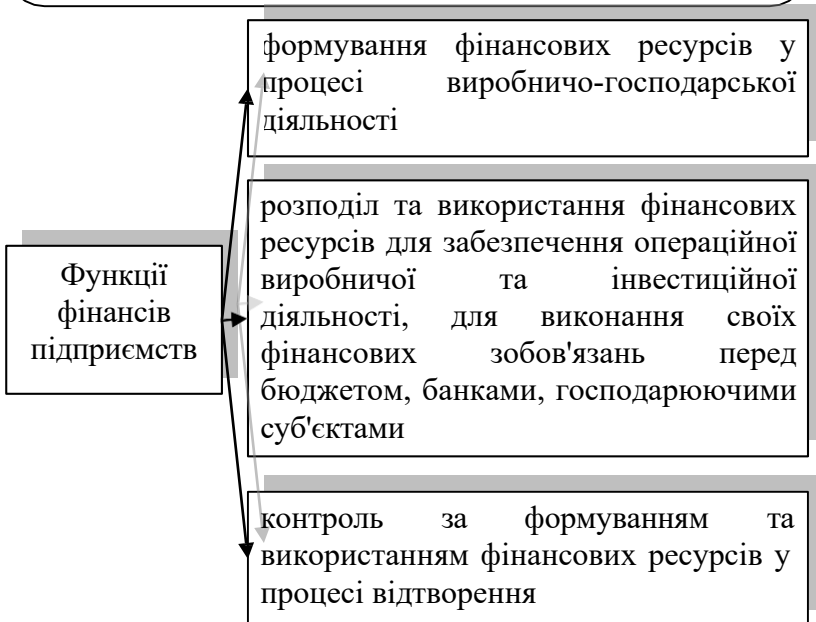

Рис.5.4. Функції фінансів підприємств

Фінанси є суттєвим складовим елементом системи управління економікою. Без фінансів неможливо забезпечити індивідуальний кругообіг виробничих засобів на розширеній основі, запроваджувати науково-технічні досягнення, стимулювати інвестиційну діяльність, регулювати структурну перебудову економіки.

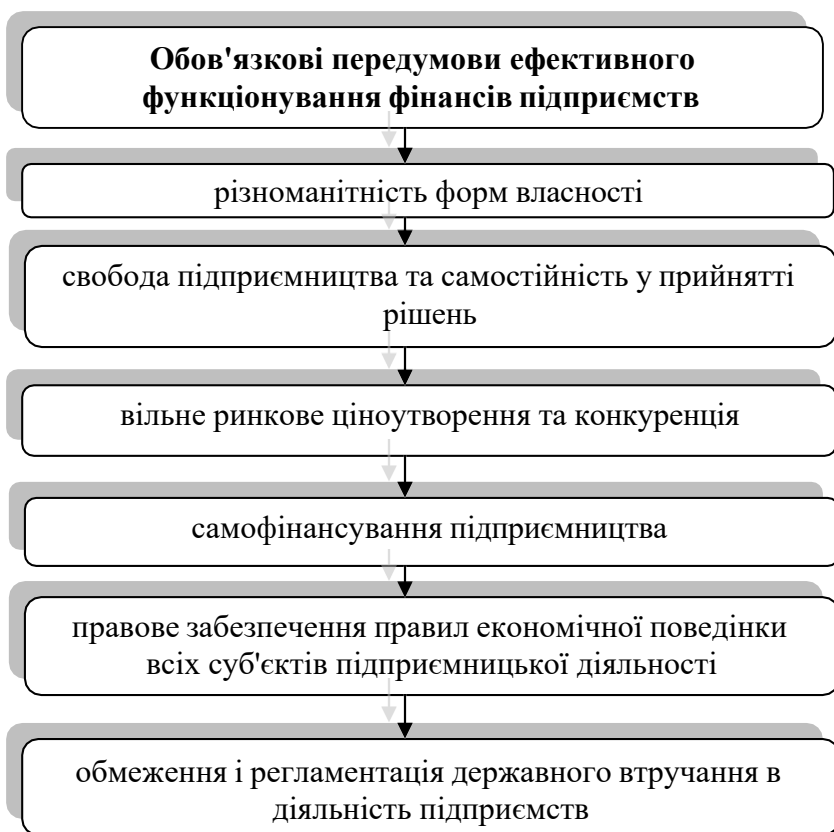

Рис.5.5. Обов'язкові передумови ефективного функціонування фінансів підприємств

5.2 Грошові фонди та фінансові ресурси

Фінанси – це кровоносна система економічного базису, яка забезпечує життєдіяльність підприємництва.

Рух коштів, грошовий оборот на підприємстві є основною ланкою в процесі обороту капіталу

Грошові фонди – це частина грошових коштів, які мають цільове спрямування

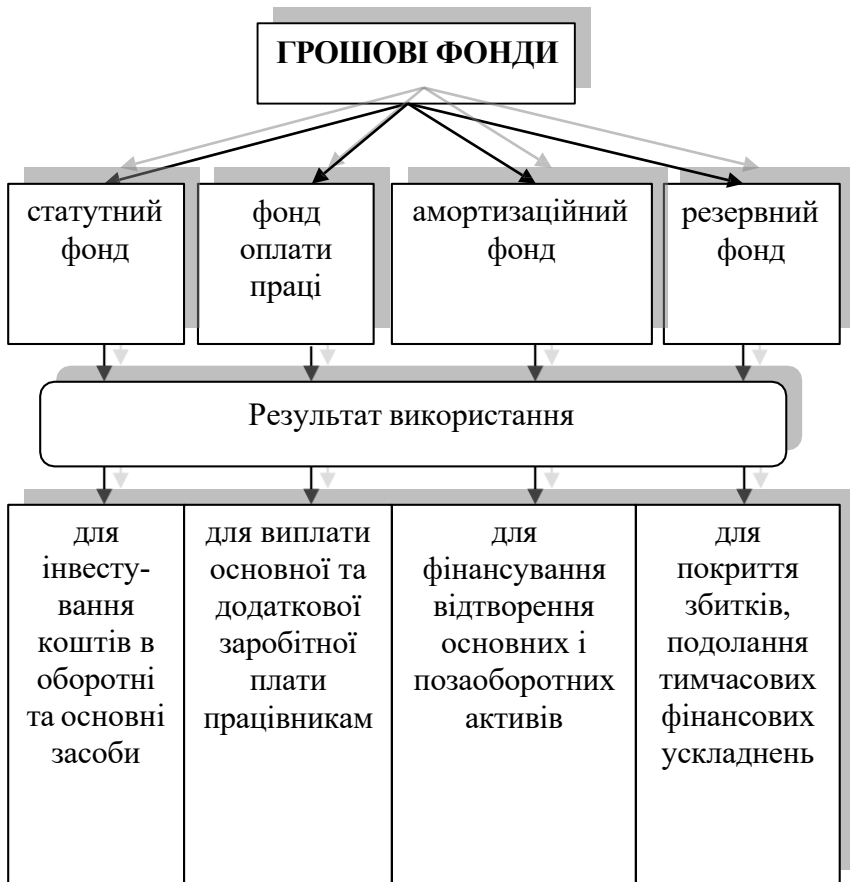

Рис.5.6. Грошові фонди

Під фінансовими ресурсами слід розуміти грошові кошти, що є в розпорядженні підприємств. Таким чином, до фінансових ресурсів належать грошові фонди й та частина грошових коштів, яка використовується в нефондовій формі.

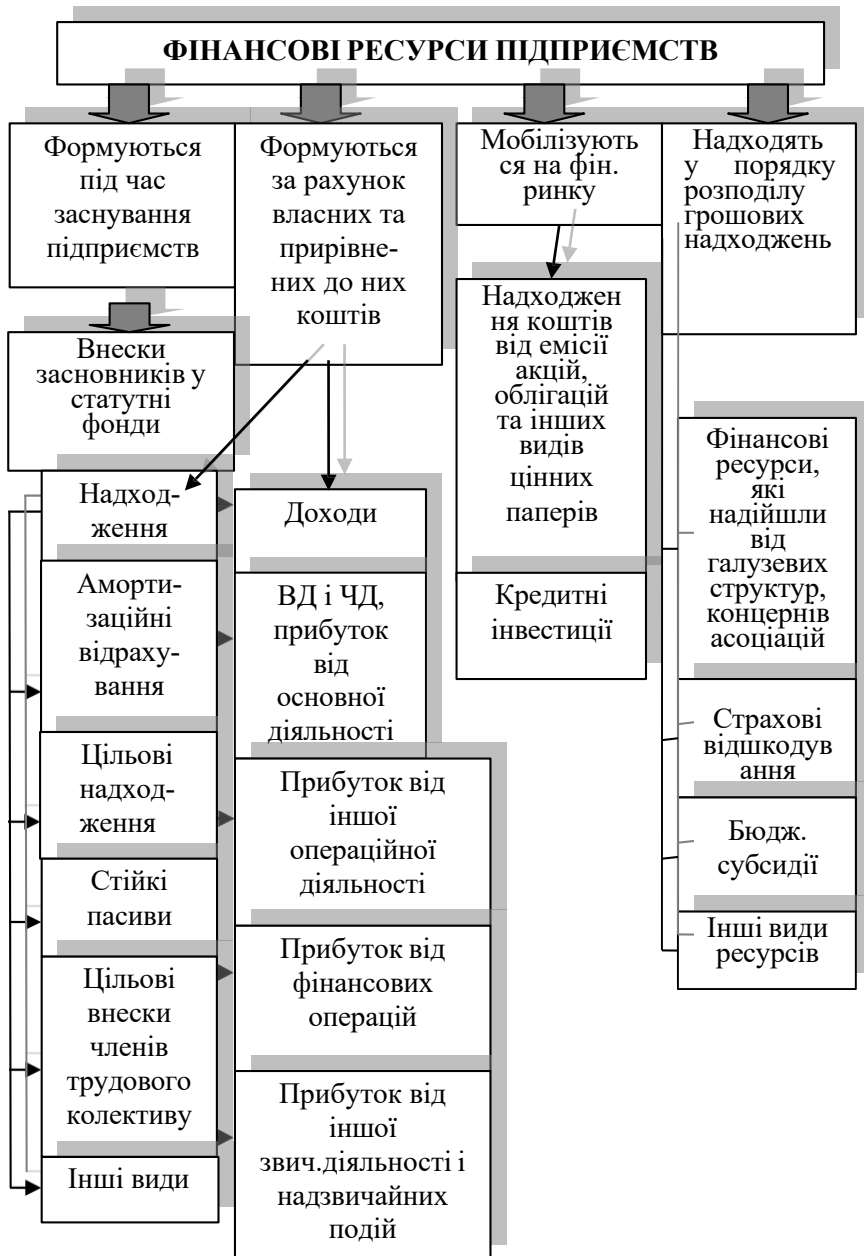

Рис. 5.7. Фінансові ресурси підприємств

5.3 Основи організації фінансів підприємств

Під організацією фінансів підприємств розуміють форми, методи, способи формування та використання ресурсів, контроль за їх кругообігом для досягнення економічних цілей згідно з чинними законодавчими актами

Рис 5.8. Основні принципи господарського механізму

Цим принципам відповідає комерційний розрахунок, тобто метод ведення господарювання, що полягає в постійному порівнюванні (у грошовому вираженні) витрат та результатів діяльності. Його метою є одержання максимального прибутку за мінімальних витрат капіталу та мінімально можливого ризику.

Питання про те, що виробляти, як виробляти, для кого виробляти, за ринкових умов для підприємств визначається основним орієнтиром – прибутком.

Комерційний розрахунок справляє значний вплив на організацію фінансів підприємств.

Суб'єкт господарювання має справжню фінансову незалежність, тобто право самостійно вирішувати, що і як виробити, кому реалізувати продукцію, як розподілити виручку від реалізації продукції, як розпорядитися прибутком, які фінансові ресурси формувати та як їх використовувати. Повна самостійність підприємств не означає, однак, відсутності будь-яких правил їхньої поведінки. Ці правила розроблено та законодавчо закріплено у відповідних нормативних актах. Ясна річ, що підприємства можуть приймати рішення самостійно тільки в рамках чинних законів.

У ринковій економіці основною формою господарювання є акціонерне товариство.

Акціонерне товариство організується на добровільних засадах фізичними та юридичними особами. У статутний фонд вони можуть вносити не тільки відповідні кошти (у тім числі в іноземній валюті), а й робити внески у вигляді нерухомості, обладнання, інтелектуальної власності, інших основних засобів.

Товариства з обмеженою відповідальністю створюються у формі кооперативів, колективних та орендних підприємств. Характерним для них є те, що власність товариства – це спільна власність усіх його учасників.

5.4 Фінансова діяльність та зміст фінансової роботи

Фінансова діяльність – це система використання різних форм і методів для фінансового забезпечення функціонування підприємств та досягнення ними поставлених цілей, тобто це та практична фінансова робота, що забезпечує життєдіяльність підприємства, поліпшення її результатів.

Рис. 5.9. Основні напрямки фінансової роботи підприємства

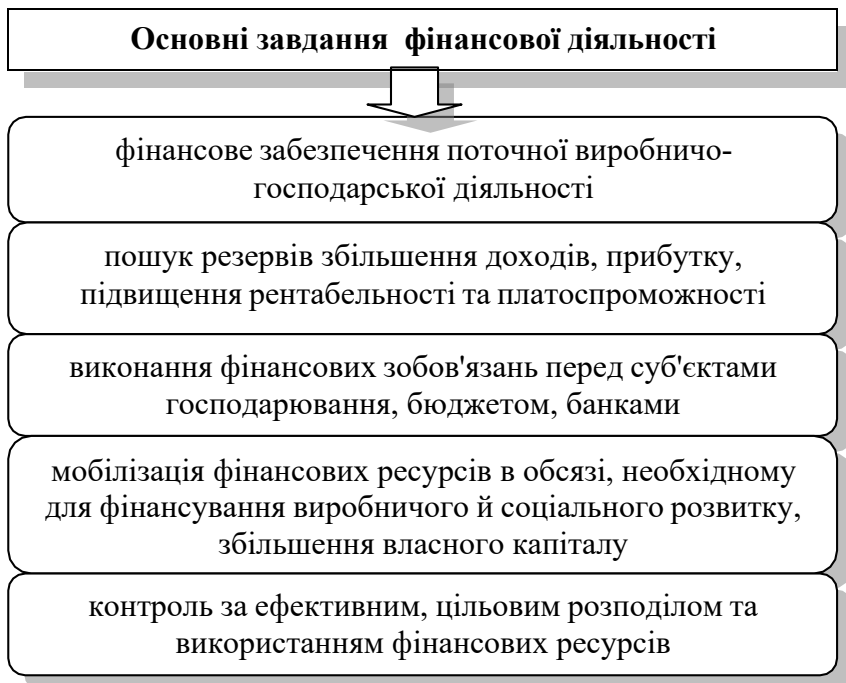

Рис. 5.10. Основні завдання фінансової діяльності підприємства

Мета планування витрат – визначення можливості найекономнішого витрачання матеріальних, трудових та грошових ресурсів на одиницю продукції. Зменшення витрат виробництва та обігу є важливим фактором збільшення ефективності виробництва. Зниження собівартості за рахунок економії сировини, матеріалів, палива, енергії та живої праці дає змогу виробити значну кількість додаткової продукції, збільшити прибуток та рентабельність підприємств, створює реальні можливості для самофінансування. Скорочення витрат на виробництво одиниці продукції є матеріальною підставою для зниження цін на неї, а відтак – прискорення обертання оборотних коштів.

Значення управління фінансами підприємств полягає в такій організації роботи фінансових служб, яка дає змогу залучати додаткові фінансові ресурси на найвигідніших умовах, інвестувати їх із найбільшим ефектом, проводити прибуткові операції на фінансовому ринку.

Рис 5.11. Резерви зниження собівартості продукції

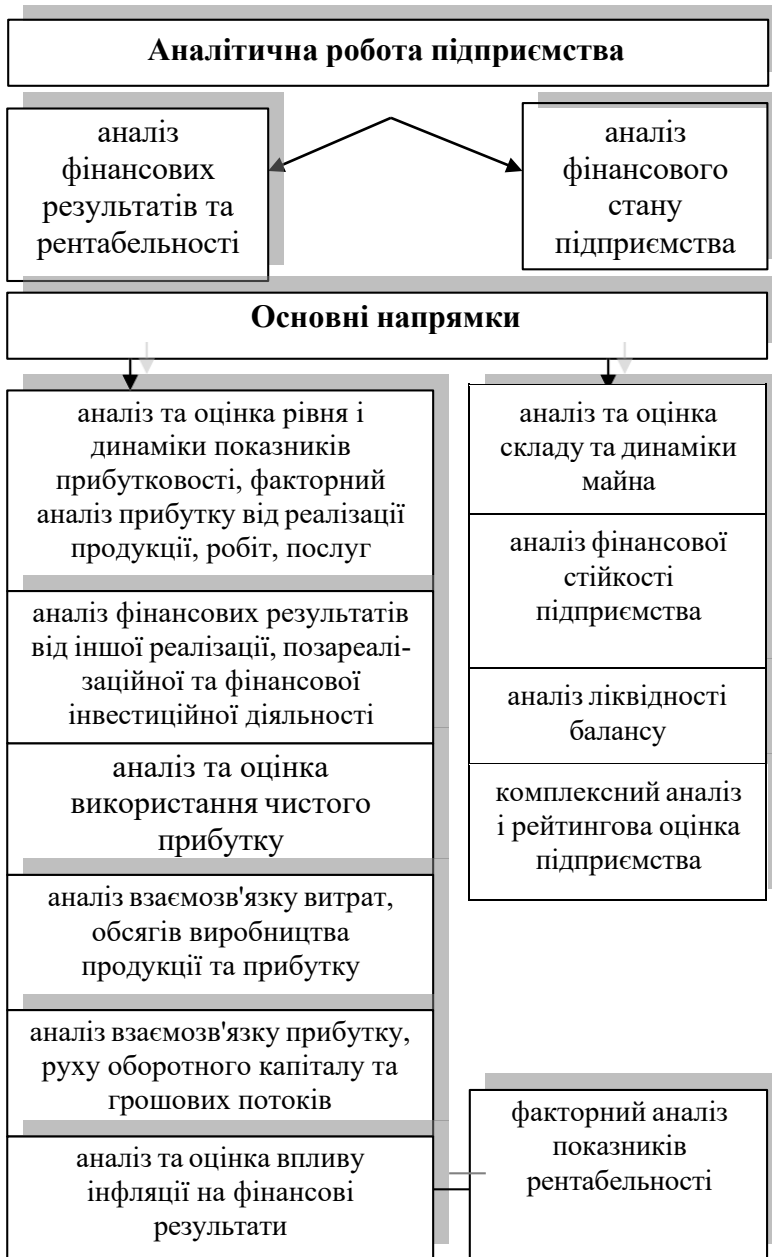

Рис 5.12. Аналітична робота підприємства

5.5 Зміст та завдання управління фінансами підприємств

Конкурентоспроможність підприємства можна забезпечити правильною організацією управління фінансами: рухом фінансових ресурсів та фінансовими відносинами. Зміст фінансового менеджменту полягає в ефективному використанні фінансового механізму для досягнення стратегічних і тактичних цілей підприємства

Фінансовий механізм підприємства – це система управління фінансами, призначена для організації взаємодії фінансових відносин і грошових фондів з метою оптимізації їхнього впливу на кінцеві результати його діяльності.

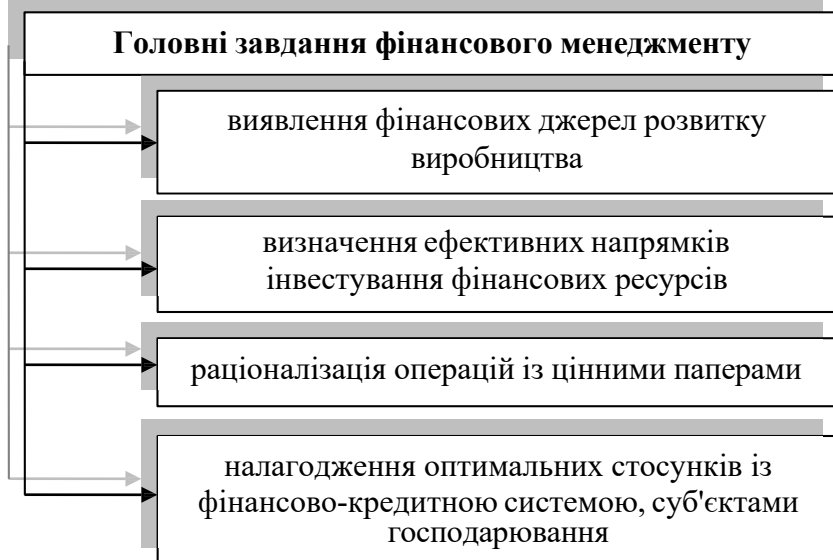

Рис 5.13. Головні завдання фінансового менеджменту

Таблиця 5.1 – Фінансовий механізм

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ	
Фінансові методи	– планування; – інвестування; – кредитування; – оподаткування; – самофінансування; – система розрахунків; – матеріальне стимулювання й відповідальність; – страхування; – оренда та лізинг; – факторинг; – взаємовідносини із засновниками, суб'єктами господарювання
Фінансові важелі	– дохід; – прибуток; – амортизаційні відрахування; – ціна; – податки; – орендна (лізингова) плата; – фінансові санкції; – відсотки; – цільові грошові фонди; – пайові внески; – інвестиції; – форма розрахунків; – види кредитів; – дисконт
Правове забезпечення	– закони України; – постанови Верховної Ради; – укази Президента; – постанови Уряду; – накази та листи міністерств і відомств; – статут юридичної особи (суб'єкта господарювання)
Нормативне забезпечення	– інструкції; – нормативи; – норми; – методичні вказівки; – інша нормативна документація
Інформаційне забезпечення	– звітні дані підприємств (бухгалтерські); – статистичні дані; – дані одноразових обстежень

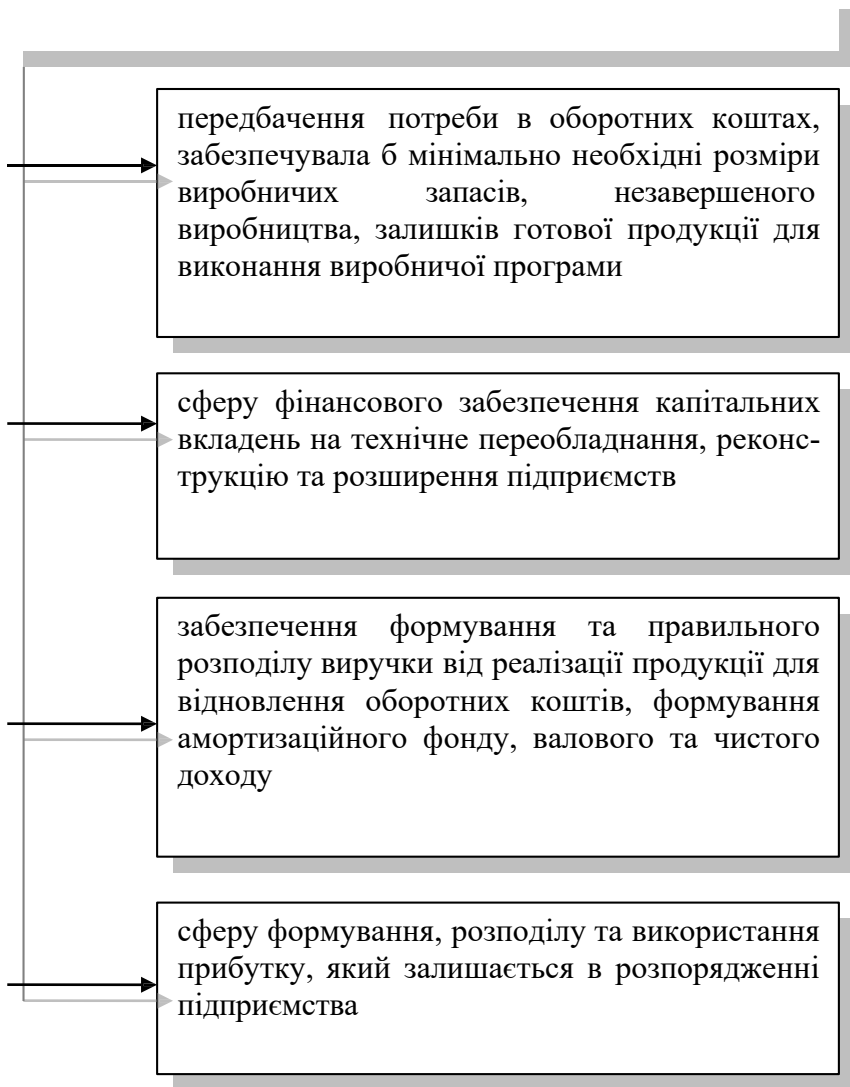

Рис 5.14. Управління фінансами

Тема 6 ФІНАНСОВИЙ РИНОК

План:

- 6.1 Сутність та функції фінансового ринку.
- 6.2 Суб'єкти та об'єкти фінансового ринку.
- 6.3 Інструменти фінансового ринку.
- 6.4 Структура фінансового ринку.
- 6.5 Кредитний ринок та ринок цінних паперів.

Міні-лексикон: фінансовий ринок, гроші, товар, ринок цінних паперів, емітент, інвестор, ринок позичкових капіталів, кредитор, позичальник, валютний ринок, страховий ринок, страховик, страхувальник, ринок нерухомості, фінансові інститути, обліковий ринок, міжбанківський ринок, акція, облігація, фондова біржа, реєстратори.

6.1 Сутність та функції фінансового ринку

Фінансовий ринок	економічний простір, на якому формуються та функціонують обмінно - перерозподільчі відносини, що пов'язані з процесами купівлі-продажу фінансових ресурсів та фінансових фондів, які набувають відображення в цінних паперах.
Фінансовий ринок	сукупність соціально-економічних відносин у сфері трансформації тимчасово вільних грошових коштів у позичковий капітал через кредитно-фінансові інститути на основі попиту та пропозиції.

Рис. 6.1. Сутність фінансового ринку

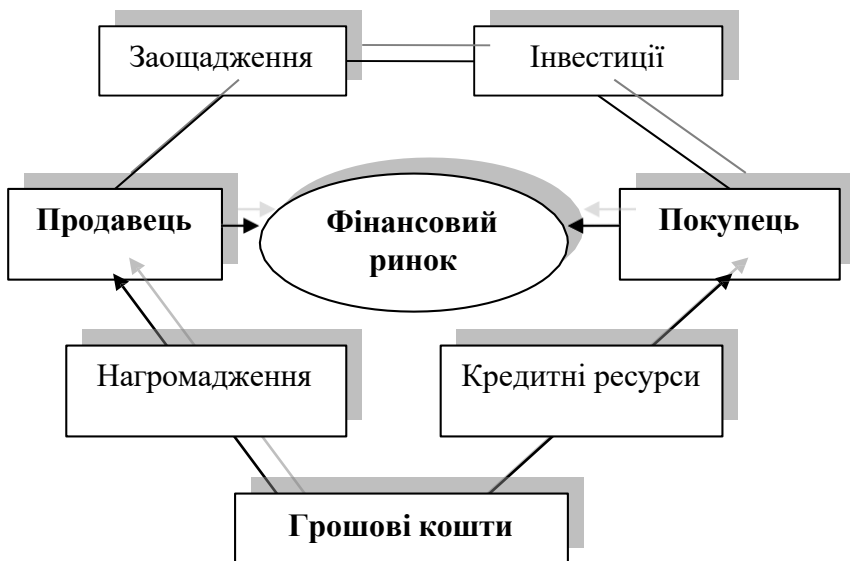

Рис. 6.2. Взаємовідносини продавців та покупців на фінансовому ринку

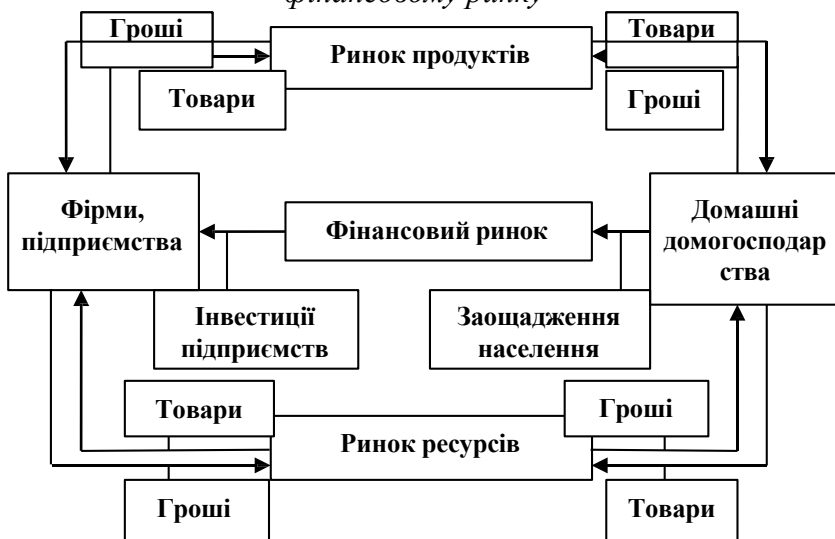

Рис. 6.3. Місце і роль фінансового ринку в системі ринкових відносин

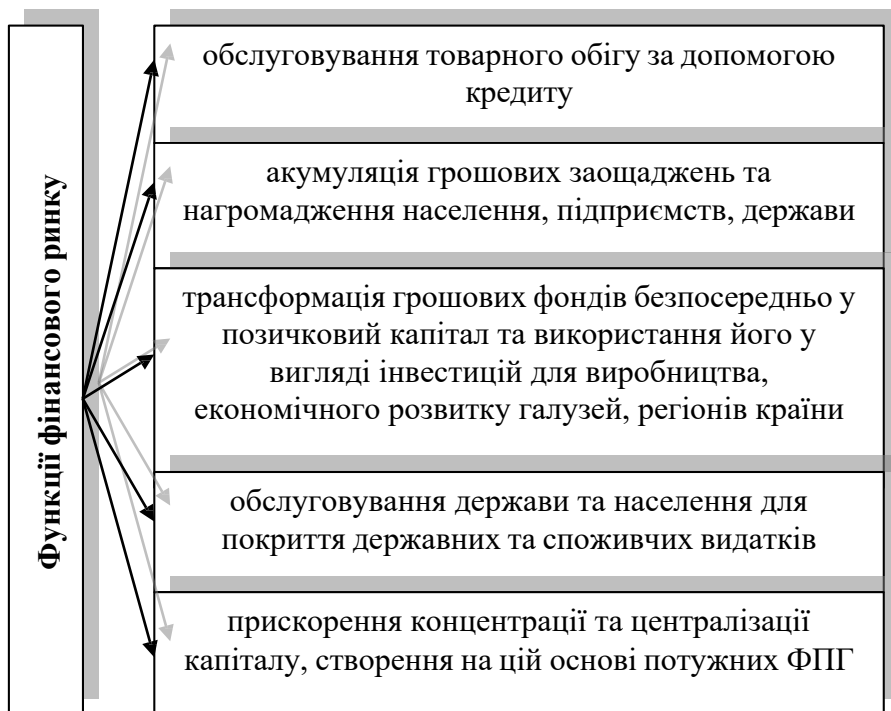

Рис 6.4. Функції фінансового ринку

Економічна роль фінансового ринку	полягає в здатності фінансового ринку об'єднати дрібні, розрізнені грошові кошти в інтересах усього суспільного нагромадження
--	--

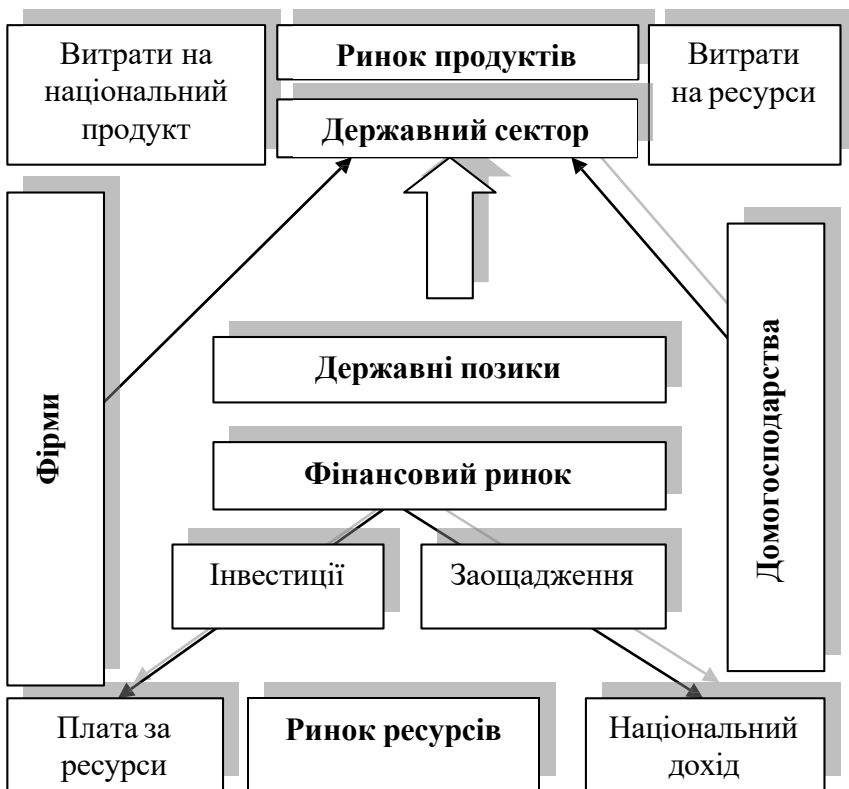

Рис. 6.5. Взаємозв'язок між державою і фінансовим ринком

6.2 Суб'єкти та об'єкти фінансового ринку

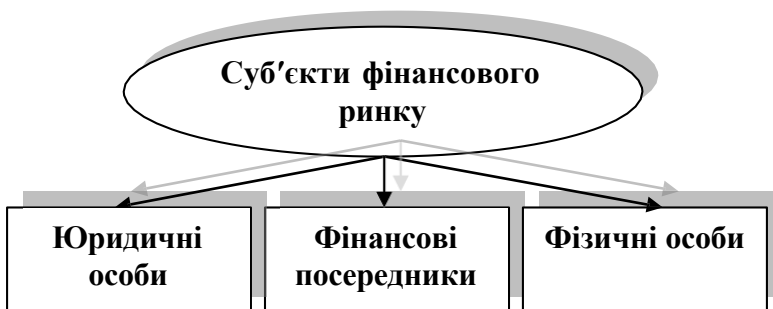

Рис 6.6. Суб'єкти фінансового ринку

Рис. 6.7 Класифікація фінансового ринку за формами та функціями

Таблиця 6.1 – Учасники фінансового ринку

Види	Суб'єкти	Характеристика
На ринку позичкових капіталів	Кредитори	Надають позичку в тимчасове користування під певний процент. Основною функцією є продаж грошових активів для задоволення різноманітних потреб позичальників у фінансових ресурсах. Кредиторами можуть виступати: держава, комерційні банки, небанківські кредитно-фінансові установи

Продовження табл. 6.1

	Позичальники	Отримують позики від кредиторів під певні гарантії їх повернення і за певну плату у формі процента. Основними позичальниками грошових активів є: держава, комерційні банки, підприємства, населення
На ринку цінних паперів	Емітенти	Залучають необхідні фінансові ресурси за рахунок випуску цінних паперів. Виступають виключно в ролі продавців цінних паперів із зобов'язанням виконувати всі вимоги, які впливають із умов їх випуску. Емітентами цінних паперів є держава, а також різноманітні юридичні особи, створені, як правило у формі акціонерних товариств.
	Інвестори	Вкладають свої грошові кошти в різноманітні види цінних паперів з метою отримання доходу. Їх класифікують за такими ознаками: за статусом поділяють на індивідуальні та інституціональні; залежно від мети інвестування на стратегічні і портфельні; за належністю до резидентів на національному фінансовому ринку на вітчизняних та іноземних.

Продовження табл. 6.1

На валютному ринку	Продавці валюти	Основними продавцями є: держава, комерційні банки, підприємства, які проводять зовнішньоекономічну діяльність, фізичні особи.
	Покупці валюти	Основними покупцями є ті самі суб'єкти, що їх продають.
На страховому ринку	Страховики	Реалізують різні види страхових послуг. Основною функцією є здійснення всіх видів і форм страхування шляхом взяття на себе за певну плату різноманітних видів ризиків із зобов'язанням відшкодувати суб'єкту страхування збитки у разі настанні страхового випадку. Основними страховиками є: страхові фірми і компанії відкритого типу, кептивні страхові компанії і фірми, компанії перестрахування ризику.
	Страхувальники	Купують страхові послуги у страхових компаній та фірм з метою мінімізації своїх фінансових втрат у разі настання страхової події. Страхувальниками є як юридичні, так і фізичні особи.

Продовження табл. 6.1

На ринку золота	Продавці дорогоцінних металів та каміння	Виступають: держава, комерційні банки, юридичні і фізичні особи.
	Покупці дорогоцінних металів та каміння	Виступають ті самі суб'єкти, що і продавці (за вірогідного нормативно-правового регулювання їх складу).
На ринку нерухомості	Продавці нерухомості	На первинному ринку є окремі будівельні фірми та муніципальна влада, на вторинному – ріелторські фірми, приватні особи, що прагнуть покращити своє житлове або матеріальне становище, особи, що емігрують та ін.
	Покупці нерухомості	Ріелторські фірми, юридичні та фізичні особи.

Інфраструктура фінансового ринку

(Система інститутів, які функціонують на фінансовому ринку)

Склад:

- професійні учасники (торговці цінними паперами та іншими інструментами фінансового ринку);
- організатори торгівлі (фондові біржі та позабіржові фондові та позабіржові фондові торговельні системи);
- посередники в торговельних угодах (брокери та дилери);
- посередницькі фінансові інститути (комерційні банки, небанківські депозитні установи, кредитні асоціації, спілки, ощадні інститути, страхові компанії, пенсійні фонди, і інвестиційні компанії, інвестиційні фонди, ломбарди, лізингові та факторингові компанії);
- реєстратори та зберігачі цінних паперів;
- депозитарії, клірингові депозитарії;
- розрахунково-клірингові банкі;
- інформаційно-аналітичні інститути.

Рис. 6.8. Інфраструктура фінансового ринку

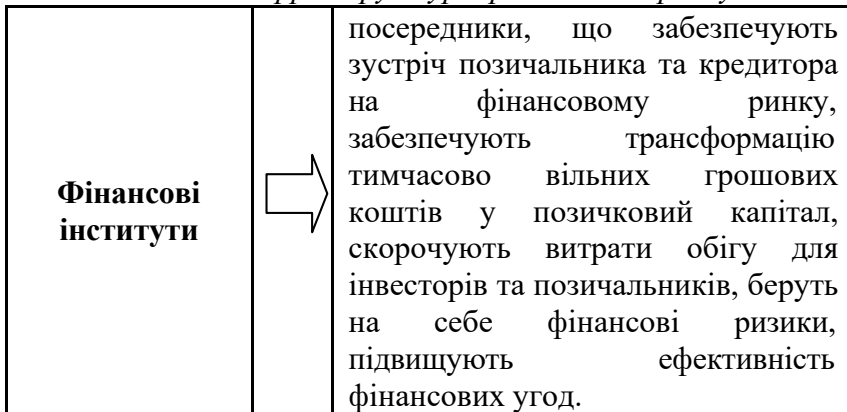

Рис. 6.9. Поняття фінансових інститутів

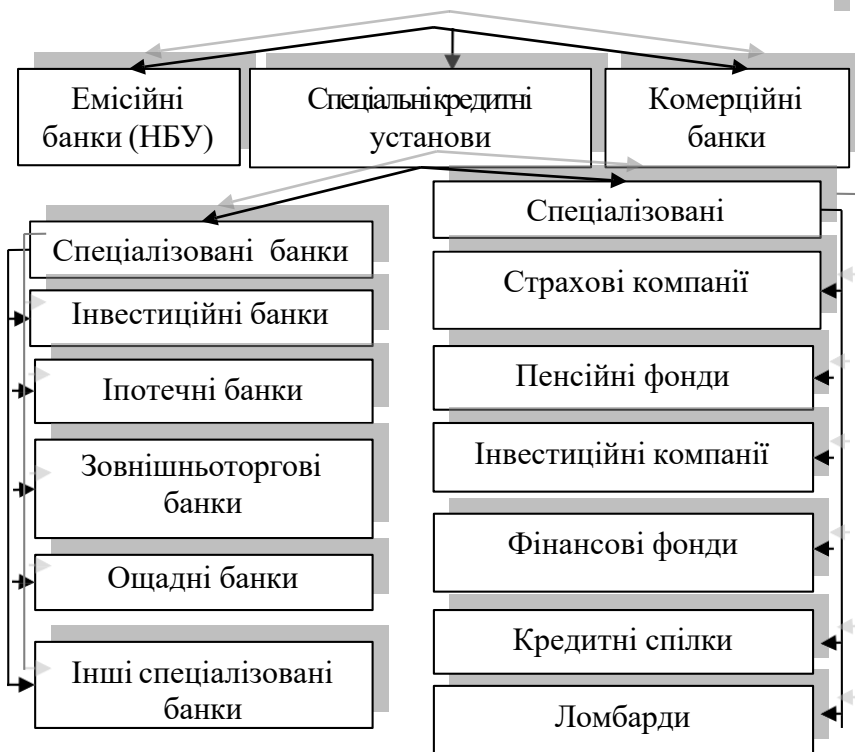

Рис 6.10. Класифікація посередників на фінансовому ринку

6.3 Інструменти фінансового ринку

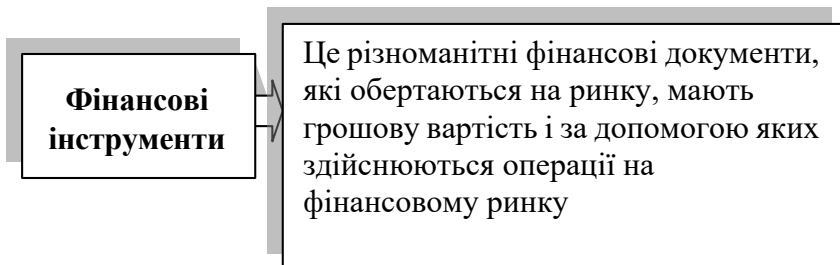

Рис 6.11. Поняття фінансових інструментів

Рис 6.12. Класифікація інструментів за окремими видами фінансових ринків

Таблиця 6.2 – Класифікація інструментів фінансового ринку

Критерії класифікації	Види фінансових інструментів
За термінами обігу	• Короткострокові фінансові інструменти (з періодом обігу до одного року). Обслуговують операції на ринку грошей. • Довгострокові фінансові інструменти (з періодом обігу більше одного року). Обслуговують операції на ринку капіталу.
За характером фінансових зобов'язань	• Інструменти без наступних фінансових зобов'язань. Є предметом самої фінансової операції, і при їх передачі покупцю не несуть додаткових фінансових зобов'язань з боку продавця. • Боргові фінансові інструменти - зобов'язують боржника погасити в передбачені терміни їхню номінальну вартість і сплатити додаткову винагороду у формі процента. • пайові фінансові інструменти – підтверджують право їх власника на частку і на отримання відповідного доходу.
Залежно від пріоритетної значимості	• Первинні фінансові інструменти – цінні папери, які характеризуються їх випуском в обіг первинним емітентом і підтверджують прямі майнові права або відносини кредиту.

	Вторинні фінансові інструменти, або деривативи – виключно цінні папери, що підтверджують право або зобов'язання їх власника купити або продати первинні цінні папери, які обертаються, валюту, товари або нематеріальні активи на попередньо визначених умовах у майбутньому періоді.
За гарантованістю рівня дохідності	- Фінансові інструменти з невизначеним доходом – рівень дохідності може змінюватися залежно від фінансового стану емітента або зі зміною кон'юнктури фінансового ринку. - Фінансові інструменти з фіксованим доходом – з гарантованим рівнем дохідності при їх погашенні.
За рівнем ризику	- Безризикові фінансові інструменти – державні короткострокові цінні папери, короткострокові депозитні сертифікати найбільш надійних банків, «тверда» іноземна валюта, золото та ін. цінні метали, придбані на короткий період. - Фінансові інструменти з низьким рівнем ризику – короткострокові боргові фінансові інструменти, що обслуговують ринок грошей.

Продовження табл. 6.2

За рівнем ризику	• Фінансові інструменти з помірним рівнем ризику – рівень ризику приблизно середньоринковий. • Фінансові інструменти з високим рівнем ризику – рівень ризику суттєво перевищує середньоринковий. • Фінансові інструменти з дуже високим рівнем ризику («спекулятивні») – використовуються для найбільш ризикованих спекулятивних операцій на фінансовому ринку. Прикладом таких високоризикованих фінансових інструментів є акції "венчурних" (ризикових) підприємств; облігації з високим рівнем відсотка, емітовані підприємством з кризовим фінансовим станом; опціонні та ф'ючерсні контракти тощо.
------------------	---

Наведена класифікація відображає поділ фінансових інструментів лише за найбільш суттєвими загальними ознаками.

Кожна з розглянутих груп фінансових інструментів, у свою чергу, класифікується за окремими специфічними ознаками, які відображають особливості їх випуску, обігу і погашення.

6.4 Структура фінансового ринку

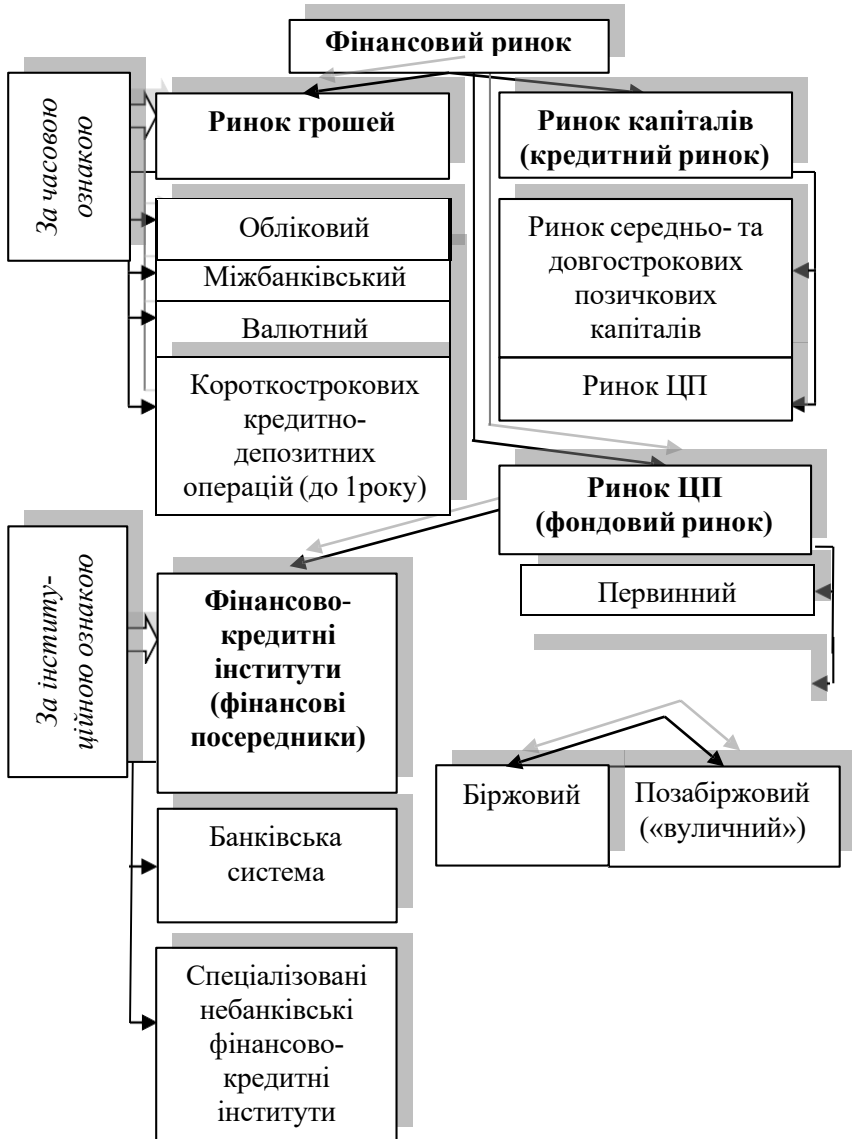

Рис 6.13. Структуризація фінансового ринку

Таблиця 6.3 – Структура ринку капіталів

Ринок цінних паперів	Частина ринку позичкових капіталів, де здійснюються емісія та купівля-продаж цінних паперів, формується ціна на них, урівноважується попит і пропозиція.
Ринок середньо- та довгострокових банківських кредитів	Частина ринку позичкових капіталів, де купуються грошові кошти (кредитні ресурси) на тривалий строк (більше 1 року).

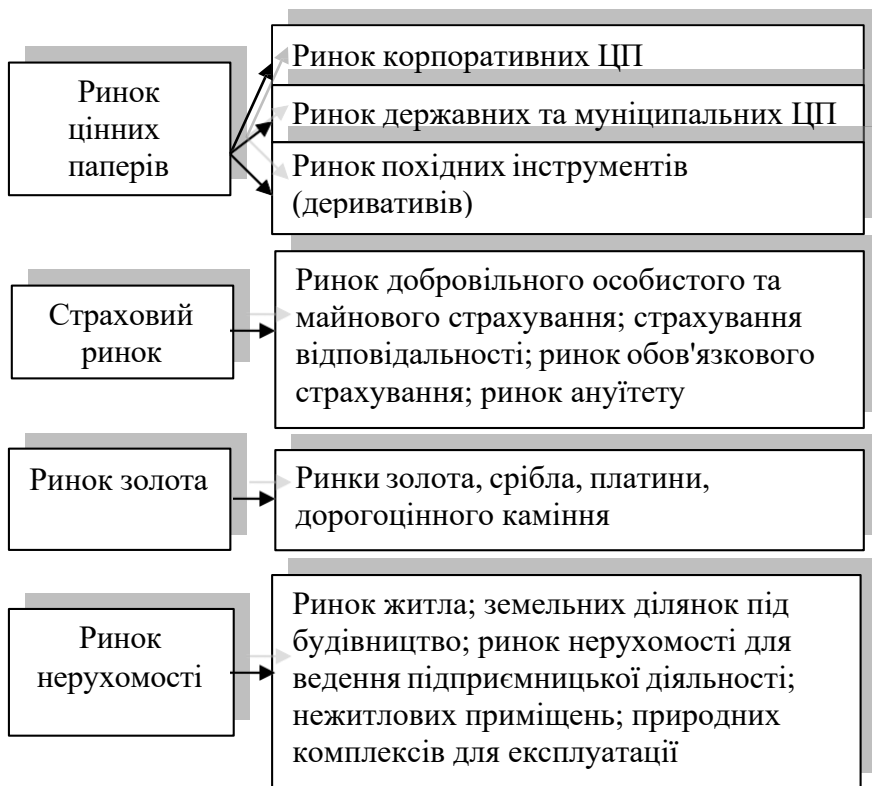

Рис. 6.14. Структура фінансового ринку

Рис. 6.15. Сегментація фінансового ринку за групами та видами фінансових активів

6.5 Кредитний ринок та ринок цінних паперів

Таблиця 6.4 – Сегменти фінансового ринку

Сегменти фінансового ринку	
<i>Банківський сектор</i>	Дворівнева банківська система: НБУ та комерційні банки
<i>Небанківський сектор</i>	Спеціалізовані небанківські фінансово-кредитні установи
<i>Страховий сектор</i>	Страхові компанії, пенсійні фонди та ін..

Таблиця 6.5 – Ринок ЦП структурується за ознаками

Стадіями торгівлі	<i>первинний ринок</i> – первинний випуск ЦП в обіг, який здійснюється на основі оголошення про емісію; торгівля ведеться між емітентами з одного боку та інвесторами і фінансовими посередниками – з другого
	<i>вторинний ринок</i> – характеризується операціями перепродажу раніше випущених ЦП, які здійснюються між окремими інвесторами, інвесторами і фінансовими посередниками та між фінансовими посередниками
Місцем торгівлі	<i>біржовий ринок</i> – включає угоди, які укладаються на фондовій біржі, й охоплює насамперед вторинний ринок, хоча інколи і первинне розміщення ЦП може здійснюватись через фондову біржу
	<i>позабіржовий ринок</i> – охоплює угоди, які укладаються і здійснюються поза біржею; він пов'язаний насамперед з первинним ринком, однак позабіржові операції можуть здійснюватись і на вторинному ринку.

Таблиця 6.6 – Функції фондової біржі

Посередницька	Фондова біржа створює достатні й усебічні умови для торгівлі цінними паперами емітентам, інвесторам та фінансовим посередникам. Торговельні угоди на біржі укладають брокери.
Індикативна	Полягає в оцінці вартості й привабливості цінних паперів.
Регулятивна	Виражається в організації торгівлі цінними паперами. Встановлює вимоги до емітентів, які виставляють свої цінні папери на біржові торги, правила укладання і виконання угод, механізм контролю за діяльністю суб'єктів біржової торгівлі.

Отже, фінансовий ринок є складовою сферою фінансової системи держави. Він може успішно функціонувати лише в умовах збалансованої ринкової економіки, коли переважна частина фінансових ресурсів мобілізується суб'єктами підприємницької діяльності на засадах їх купівлі-продажу.

За допомогою фінансового ринку, як правило, мобілізуються і використовуються тимчасово вільні фінансові ресурси або ресурси, що мали обумовлене раніше цільове призначення.

ТЕМА 7 МІЖНАРОДНІ ФІНАНСИ

План:

- 7.1 Сутність та функції міжнародних фінансів.
- 7.2 Міжнародна фінансова політика.
- 7.3 Міжнародний фінансовий ринок та його структура.
- 7.3 Фінанси міжнародних організацій та інституцій.

Міні-лексикон: фінансовий кредит, МВФ, МБРР, МАР, МФК, БАГІ, МЦУІС, БМР, Група Всесвітнього банку, синдіковані кредити, комерційний кредит, проектне фінансування, міжнародна довгострокова фінансова політика, міжнародна поточна фінансова політика, міжнародні фінанси, валютний ринок.

7.1 Сутність та функції міжнародних фінансів

Міжнародні фінанси	сукупність відносин зі створення грошових коштів, необхідних для здійснення зовнішньоекономічної діяльності державами, фірмами, іншими юр. та фіз. особами.
---------------------------	---

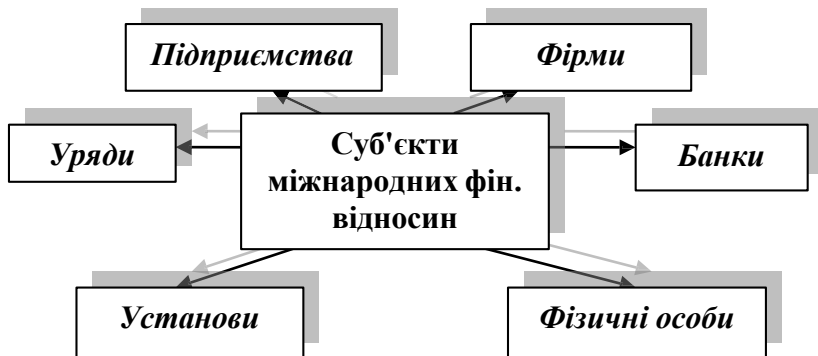

Рис.7.1. Суб'єкти міжнародних фінансових відносин

Таблиця 7.1 – Функції міжнародних фінансів

Розподільча функція	Полягає в тому , що через механізм міжнародних фінансів здійснюється грошовий розподіл і перерозподіл світового продукту. Такий розподіл і перерозподіл не є хаотичним, а визначається об'єктивними закономірностями: капітал рухається в пошуках найбільшої норми прибутку; важливим чинником є ризик, пов'язані з отриманням прибутку; рух капіталів також відображає дію закону пропорційного розвитку.
Контрольна функція	Базується на тому, що міжнародні фінанси відображають рух суспільного продукту в грошовій, тобто в універсальній формі. Це дає можливість здійснювати в будь – який час, на будь – якому етапі облік та аналіз руху світового суспільного продукту в грошовій формі.

Рух грошових потоків у світовому господарстві здійснюється за такими напрямками:

Взаємовідносини між господарюючими суб'єктами різних країн;

Взаємовідносини держави з урядами інших країн та міжнародними організаціями;

Взаємовідносини держави та суб'єктів світових господарських зв'язків з міжнародними фінансовими інституціями.

Рис.7.2. Рух грошових потоків у світовому господарстві

7.2 Міжнародна фінансова політика

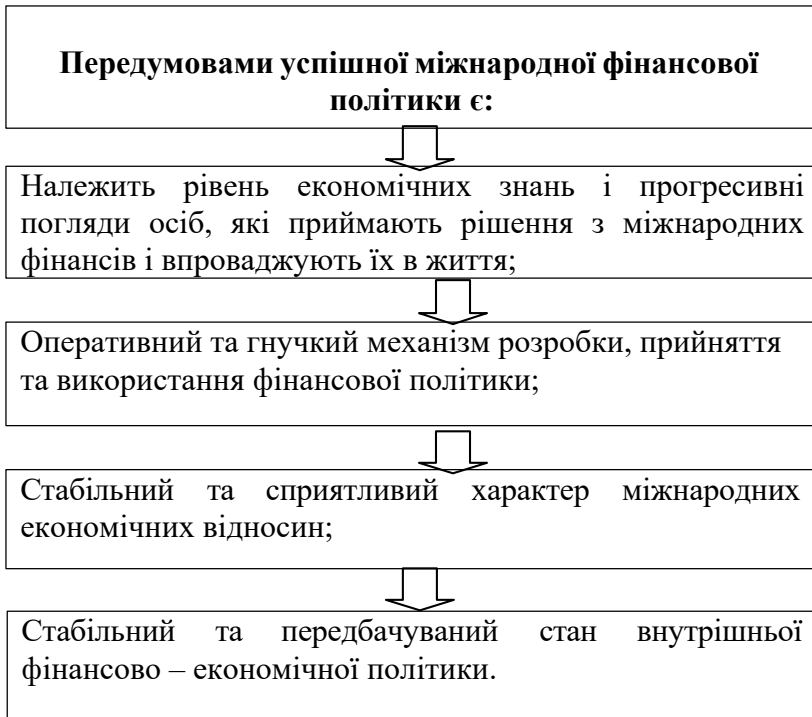

Рис 7.3. Передумови міжнародної фінансової політики

Міжнародна фінансова політика	Представлена сукупністю заходів і рекомендацій держави в галузі міжнародних фінансів. Юридично вона оформлюється в нормах і принципах міжнародного фінансового права.
--------------------------------------	---

Рис. 7.4. Форми міжнародної фінансової політики

У міру зростання кризових явищ спостерігається посилення державного регулювання у всіх формах.

Міжнародна фінансова політика за характером заходів і рекомендацій, а також їх наслідків поділяється на довгострокову (структурну) та поточну.

МІЖНАРОДНА ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА

```
graph TD; A[МІЖНАРОДНА ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА] --> B[Довгострокова політика]; A --> C[Поточна політика];
```

Довгострокова політика

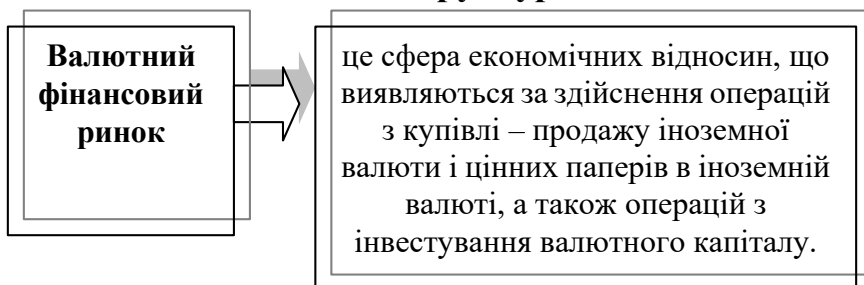
передбачає структурні зміни міжнародного фінансового механізму. Тобто суттєві зміни у: системі міжнародних розрахунків; режимі валютних паритетів і курсів; ролі золота в міжнародних відносинах; наборі резервних валют; міжнародних розрахункових і платіжних засобах; завдання міжнародних і регіональних фінансових організацій; методах сальдування та вирівнювання платіжних балансів; перегляді пріоритетів податкової та кредитної політики

Поточна політика - це

щоденне оперативне регулювання кон'юнктури валютних ринків і ринків капіталу, міжнародної інвестиційної діяльності, податків. Здійснюється таке регулювання з метою підтримки рівноваги платіжного балансу та забезпечення стабільності й чіткого функціонування національної, світової та регіональних валютних систем. Складовими поточної міжнародної фінансової політики є валютна політика, яка включає дисконтну та девізну політику, валютні інвестиції, девальвацію та ревальвацію національної валюти

Рис.7.5. Види міжнародної фінансової політики

7.3 Міжнародний фінансовий ринок та його структура

Таблиця 7.2 – Структура фінансового ринку

Світовий валютний ринок	Обслуговує рух грошових потоків, опосередковуючи міжкраїнний рух товарів, послуг, перерозподіл капіталів. Рух валютних і фінансових ресурсів здійснюється через: валютні операції; валютне – кредитне і розрахункове обслуговування покупки і продажу товарів і послуг; зарубіжні інвестиції; операції з цінними паперами; перерозподіл національних доходів у вигляді допомоги країнам, що розвиваються, і внесків у міжнародні організації.
Національний валютний ринок	Забезпечує рух грошових потоків усередині країни і обслуговують зв'язок зі світовими валютними центрами. Ступінь залучення національних ринків в операції світового валютного ринку залежить від ступеня інтегрованості економіки країни в світове господарство, від стану її

Продовження табл. 7.2

	валютно – кредитної системи і системи оподаткування, рівня валютного контролю і валютного регулювання, стабільності політичної системи країни і, нарешті, від зручного її географічного положення.
Регіональні валютні ринки	Європейська валютна система, що виникла на основі регіональної економічної інтеграції країни Західної Європи.

Світові валютні ринки характеризуються такими основними особливостями:

інтернаціоналізація валютних ринків на базі інтернаціоналізації господарських зв'язків, широкого використання електронних засобів зв'язку і здійснення операцій і розрахунків за ними;

операції здійснюються безперервно протягом доби поперемінно в усіх частинах світу;

техніка валютних операцій уніфікована, розрахунки здійснюються за кореспондентськими рахунками банків;

широкий розвиток валютних операцій з метою страхування валютних і кредитних ризиків. При цьому валютні операції, замінюються терміновими й іншими валютними операціями, які враховуються на позабалансових статтях;

спекулятивні та арбітражні операції набагато перевершують валютні операції, пов'язані з комерційними операціями, число їх учасників різко зросло і включає не тільки банки і ТНК, але й інших юридичних і навіть фізичних осіб;

нестабільність валют, курс яких, подібно своєрідному біржовому товару, має часто свої тенденції, не залежні від своїх фундаментальних економічних чинників.

Рис. 7.6. Особливості світових валютних ринків

Валютні ринки забезпечують:

Своєчасне здійснення міжнародних розрахунків;

Регулювання валютних курсів;

Диверсифікацію валютних резервів;

Страхування валютних ризиків;

Отримання прибутку учасників валютного ринку у вигляді різниці курсів валют;

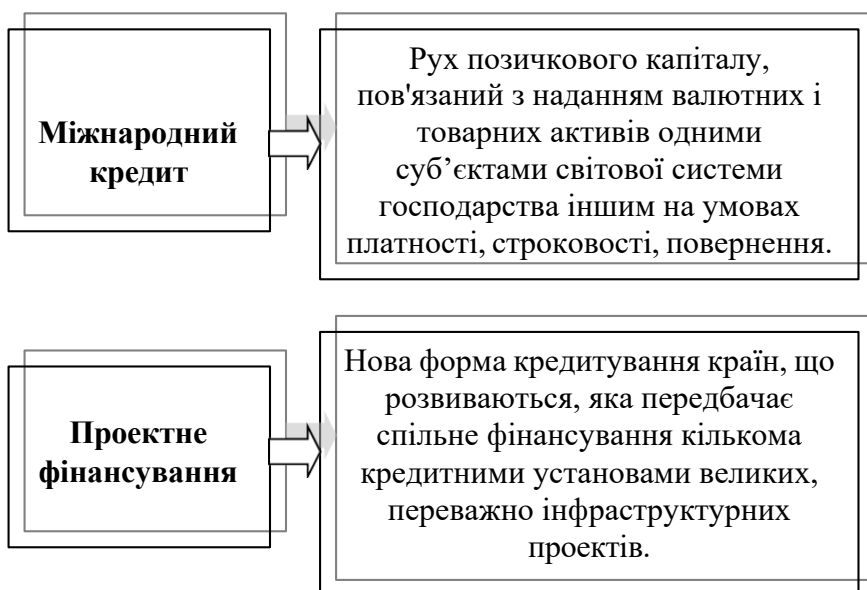
Проведення валютної політики, спрямованої на державне регулювання національної економіки, і узгодженої політики в рамках світового господарства.

Рис 7.7. Забезпечення валютних ринків

УЧАСНИКАМИ ВАЛЮТНИХ РИНКІВ Є:

- банки;
- валютні біржі;
- брокерські фірми;
- зовнішньоторговельні і виробничі компанії;
- міжнародні валютно – кредитні і фінансові організації.

Рис. 7.8. Учасники валютних ринків

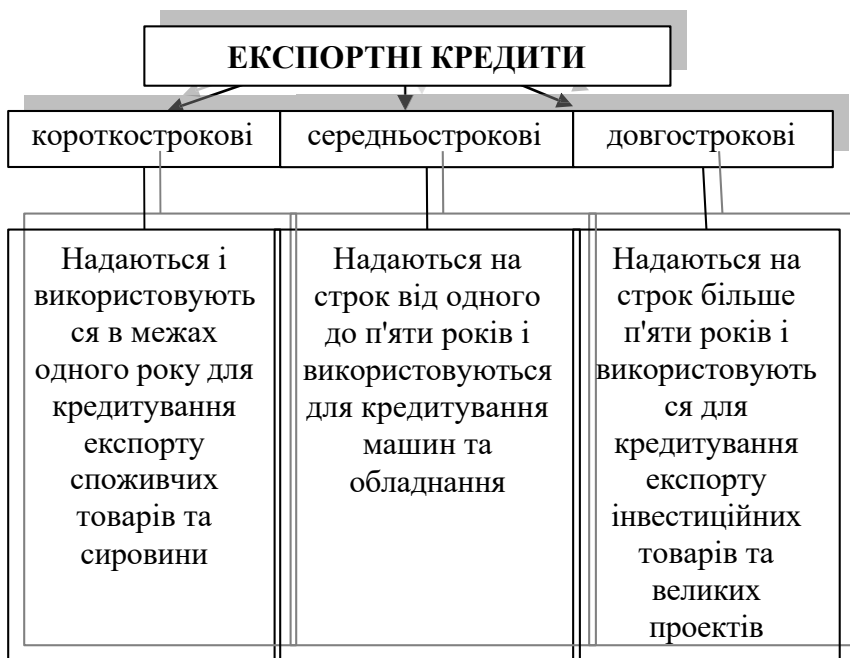

Рис. 7.9. Експортні кредити

Рис. 7.10. Міжнародні кредити

Рис.7.11. Пропорційний спосіб нарахування відсотків

7.4 Фінанси міжнародних організацій та інституцій

Міжнародний валютний фонд (МВФ)	<i>Міжурядова організація, призначена для регулювання валютно-кредитних відносин між державами-членами і надання їм фінансової допомоги при валютних утрудненнях, що викликаються дефіцитом платіжного балансу, шляхом надання коротко- і середньострокових кредитів в іноземній валюті.</i>
--	--

Рис.7.12. Офіційні органи, з якими здійснює кредитні операції

Рис.7.13. Кредит МВФ

Таблиця 7.3 – Група Всесвітнього банку

Організація	Характеристика
Міжнародний банк реконструкції і розвитку (МБРР)	Міжнародний банк реконструкції і розвитку, широко відомий, як Всесвітній банк, є основою кредитної установи групи. Він є найбільш великим кредитором проектів розвитку в країнах, що розвиваються, з середнім рівнем доходів на душу населення більше \$ 1,445.

Продовження табл. 7.3

Міжнародна асоціація розвитку (МАР)	Міжнародна асоціація розвитку, створена в 1960 році, надає допомогу найбіднішим країнам, які не можуть собі дозволити брати позики МБРР.
Міжнародна фінансова корпорація (МФК)	Міжнародна фінансова корпорація була створена в 1956 році для стимулювання роботи приватного сектора в країнах, що розвивалися. Вона здійснює це шляхом фінансування проектів приватного сектора, надаючи допомогу компаніям світу, що розвиваються, в мобілізації фінансів на міжнародних фінансових ринках, консультуючи і сприяючи підприємствам і місцевим органам самоврядування.
Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (БАГІ)	Створене в 1988 році для надання допомоги країнам, що розвивалися, в залученні іноземних інвестицій через надання інвесторам гарантій від політичних ризиків. До цих ризиків належать експропріація, військові дії, цивільні безлади, порушення умов контракту і переклади валют. Типовий страховий поліс БАГІ гарантує інвестиції протягом 15 років і може бути продовжений до 20 років, при цьому на сьогодні гранична сума, що гарантується за одним проектом,

Продовження табл. 7.3

Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (БАГІ)	складає \$ 50 млн. БАГІ також консультує країни, що розвиваються, з питань, пов'язаних зі шляхами залучення іноземних інвестицій. Сьогодні серед членів БАГІ 151 країна.
Міжнародний центр урегулювання інвестиційних суперечок (МЦУІС)	Створений в 1966 році, стимулює потік інвестицій завдяки забезпеченню умов для проведення примирливих і арбітражних переговорів між урядами й іноземними інвесторами. Він також видає рекомендації і публікує праці за законодавством про іноземні інвестиції. На даний час серед членів МЦУІС 131 країна.

Загальна мета банку полягає в скороченні бідності в усьому світі шляхом зміцнення економіки бідних країн. Його метою є підвищення рівня життя населення, відповідно до Цілей розвитку тисячоліття, шляхом сприяння економічному зростанню і розвитку.

Банк орієнтує свою кредитну діяльність і діяльність з нарощування потенціалу, які базуються на двох основних принципах: створення клімату для інвестицій, робочих місць та сталого економічного зростання, та інвестування в бідних людей, що дає їм можливість брати участь в процесі розвитку. До Світового банку входить 184 країн-членів, які складають Ради керуючих. Основні операції при невеликій групі, Рада виконавчих директорів, делегуються президентом банку, який діє в якості голови ради директорів.

ФІНАНСОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ЗНАЧЕННЯ

Банк міжнародного розвитку (БМР) – є найстарішим з існуючих міжнародних валютно-фінансових організацій капіталістичного світу. Він був створений в 1930 році. БМР призначалася роль механізму, який сприяє випуску і розповсюдженню облігацій німецької позики на ринках приватних капіталів. Він повинен здійснювати розрахунки за цією позикою і конверсією доходів від позики в репараційні платежі. Основний капітал банку встановлений в 1,5 млрд. золотих швейцарських франків. Один золотий франк містить 0,29 чистого золота. Капітал розділений на 600 тисяч акцій.

Всесвітня торгова організація (ВТО) покликана регулювати торгово-політичні відносини учасників організації у сфері міжнародної торгівлі на основі пакета угод т. з. Уругвайського раунду багатобічних торгових переговорів (1986-1994 рр.). Головним завданням ВТО є лібералізація світової торгівлі шляхом її регулювання переважно тарифними методами за послідовного скорочення рівня імпорتنих мит, а також усунення різних нетарифних бар'єрів, кількісних обмежень та інших перешкод у міжнародному обміні товарами і послугами.

Рис.7.14. Фінансові організації міжнародного значення

Рис.7.15. Основоположні правила та принципи ГАТТ/ВТО

Отже, можна зробити висновок, що нині важливою передумовою реалізації економічного потенціалу будь-якої держави, а також найголовнішою гарантією забезпечення її національної безпеки стає активна участь цієї держави у міжнародному економічному співробітництві на основі належного дотримання принципів і норм міжнародного права, всебічного розвитку передусім міждержавних торговельних зв'язків та взаємопроникнення економік.

Рекомендована література

1. Бюджетний Кодекс України. Закон України №2456- VI від 08.07.2010. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>

2. Податковий Кодекс України. Закон України №2755- VI від 02.12.2010. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

3. Митний Кодекс України. Закон України № 4495- VI від 13.03.2012. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>

4. Про страхування. Закон України №85/96-ВР від 07.02.2019. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>

5. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Закон України №2464-VI від 01.01.2019. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17>

6. Про Рахункову Палату. Закон України №576-VIII від 04.02.2019 Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-19>

7. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки. Закону України № 3480-IV від 23.02.2006р. Верховна Рада України. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15?find=1&text=%D1%86%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%96+%D0%BF%D0%B0%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B8#w1_4)

[15?find=1&text=%D1%86%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%96+%D0%BF%D0%B0%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B8#w1_4](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15?find=1&text=%D1%86%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%96+%D0%BF%D0%B0%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B8#w1_4)

8. НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Наказ Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013 зі змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>

9. П(С)БО 11 «Зобов'язання». Наказ Міністерства фінансів України № 20 від 31.01.2000 зі змінами і доповненнями. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text>

10. Про державну фіскальну службу України. Постанова Кабінету Міністрів України №236 від 21.05.2014. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-п>
11. Положення про Державну казначейську службу України: Постанова Кабінету Міністрів України №215 від 15.04.2015. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215-2015-п>
12. Положення про Міністерство фінансів України. Указ Президента України №446/2011 від 08.04.2011. Верховна Рада України. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/446/2011>
13. Державна казначейська служба України: діяльність. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua>.
14. Міністерство фінансів України: аспекти роботи. URL: <https://www.minfin.gov.ua>.
15. Національний банк України: статистика. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=65162&cat_id=36674.
16. Бедринець М.Д., Довгань Л.П. Фінанси підприємств : навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2018. 292с.
17. Бородіна Ю.Р., Глущенко Я.І. Аналіз та напрями реформування пенсійної системи в Україні. Успіхи і досягнення у науці. 2024, № 6(6). С.752-761.
18. Бюджетна система: підруч. Тернопіль : ТНЕУ, 2013, 279 с.
19. Галамай Р.Я. Трансформація податкової системи України в умовах реформування місцевого самоврядування: дис. на здобуття наук. ступен. канд.ек. наук. Львів, 2021. 216с. URL: https://lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2021/04/dis_galamai.pdf
20. Глущенко Я.І. Фінанси: електронний курс на платформі дистанційного навчання «Сікорський». Сертифікат ДК№ 0276 від 29.02.2024.

URL:<https://classroom.google.com/c/MTUyMTA0MTA4OTI2?cjc=>

21. Глущенко Я.І., Корогодова О.О., Моїсеєнко Т.В., Сосновська О.О., Черненко Н.О. Диверсифікація банківської діяльності в умовах фінансової глобалізації на засадах Індустрії 4.0. Економічний вісник НТУУ «КПІ». 2021. DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.18.2021.231164>

URL:<http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/231164>

22. Глущенко Я. І., Корогодова О. О., Моїсеєнко Т. Є., Черненко Н. О. Концептуальні засади податкового планування підприємств у контексті Четвертої промислової революції. Бізнес Інформ. 2021. №4. С. 210–216. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-4-210-216>

23. Гладішева О.О., Глущенко Я.І. Світовий досвід впровадження інструментарію Індустрії 4.0 в оподаткуванні. Вісник Херсонського національного технічного університету. 2022. №3 (82), с. 118-122. DOI:<https://doi.org/10.35546/kntu2078-4481.2022.3.16>

24. Глущенко Я.І., Корогодова О.О., Черненко Н.О., Москвичова К.К. Вплив податкового ландшафту країни на податкове планування ТНК в умовах проєкту BEPS. Academy Review. 2024, № 1 (60). С.93-104. DOI:[10.32342/2074-5354-2024-1-60-7](https://doi.org/10.32342/2074-5354-2024-1-60-7)

25. Дехтяр Н.А., Дейнека О.В. Основи функціонування фінансів державного сектора як складової фінансової системи України. URL: https://biem.sumdu.edu.ua/images/stories/docs/K_F/Deineka_3.pdf

26. Іванюк В.Е. Модернізація системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні: дис. на здобуття наук. ступен. канд.ек. наук. Київ, 2019. 282с. URL:https://shron1.chtyvo.org.ua/Ivaniuk_Viktoriia/Modernizatsiia_systemy_opodatkuвання_dokhodiv_fizychnykh_osib_v_Ukraini.pdf?PHPSESSID=k3vv052j7jcs3niech4v120bq5

27. Коваленко В.М. Фінансова система України: концептуальні основи та стратегія розвитку: дис. на здобуття наук. ступеня доктор. економ. наук. Львів, 2019. 513с. URL: https://lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2020/09/dis_lovalenko.pdf

28. Кучер Г.В. Державні фінансові ресурси : монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 608 с. URL:<https://knute.edu.ua/file/MjIxNw==/128a3d3e5284d3be2fb2604f9a67f543.pdf> С.12-14

29. Проблеми і перспективи розвитку фінансової системи України: монографія / І.О. Школьник, Т.А. Васильєва, С.В. Леонов та ін. Суми, Сумський державний університет, 2017. 343с.

30. Розвиток фінансових інститутів ЄС та виклики для фінансової політики України: монографія / Борзенко О.О., Богдан Т.П., Шаров О.М. та ін. К. 2019. 372с. URL:https://shron1.chtyvo.org.ua/Avtorskyi_kolektyv/Rozvytok_finansovykh_instytutiv_YeS_ta_vyklyky_dlia_finansovoi_polityky_Ukrainy.pdf

31. Ставерська Т.О., Іванюта О.М. Історія фінансів: навч. посіб. Харків: Видавець Іванченко І.С., 2013. 2013. 83 с.

32. Стойко О.Я., Дема Д.І. Фінанси : підруч. Житомир: Поліський університет, 2024. 317 с. URL: http://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/15498/1/Finansu_2024_350.pdf

33. Сучасна бюджетна система: правила та процедури: навч. посібник. Київ, 2017, 184 с.

34. Фінанси: підручник / І.О. Лютий, С.Я. Боринець, З.С. Варналій та ін.; за ред. д.е.н., проф. І.О. Лютого. Київ, 2017. 720 с.

35. Фінанси: навчальний посібник в 2-х частинах/ [Баранова В.Г., Волохова І.С., Хомутенко В.П. та ін.] за заг. ред. Баранової В.Г. Одеса, 2015. ч.1. 344с. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4243/1/%>

d0%a4%d1%96%d0%bd%d0%b0%d0%bd%d1%81%d0%b8.
%20%d0%a7%d0%b0%d1%81%d1%82%d0%b8%d0%bd%d
0%b0%201.pdf

36. Фінанси: навчальний посібник в 2-х частинах/
Баранова В.Г., Волохова І.С., Хомутенко В.П. та ін. за заг.
ред. Баранової В.Г. Одеса, 2015. ч.2. 309 с.
URL:<http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/4244/1/%d0%a4%d1%96%d0%bd%d0%b0%d0%bd%d1%81%d0%b8.%20%d0%a7%d0%b0%d1%81%d1%82%d0%b8%d0%bd%d0%b0%202.pdf>

37. Фінанси: навчальний посібник / Крутова А.С.,
Близнюк О.П., Лачкова Л.І. та ін. Харків, 2013. 560 с.

38. Фінанси : підруч. / Юхименко П.І., Бойко С. В.,
Голубка С.М. та ін. ; за наук. ред. П.І. Юхименка, С.В.
Бойко. К.: Центр учбової літератури, 2018. 414 с. URL:
<https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/5676/1/Finansy.pdf>

39. Фінанси підприємств: навч. посібник/ за заг.
редакцією Г.Я. Аніловської, І.Б. Висоцької. Львів,
ЛьвДУВС, 2018. 440 с.

Електронне навчальне видання комбінованого використання
Можна використовувати в локальному та мережному режимі

Шелест Олексій Леонідович

ФІНАНСИ

Конспект лекцій (у схемах та таблицях)
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня денної
та заочної форм здобуття освіти за спеціальністю 073 «Менеджмент»
ОПП «Менеджмент організацій і адміністрування»

В авторській редакції

Підписано до розміщення 20.02.2026. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк 5,99. Обсяг 3,334 Мб. Зам. № 53/26.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
61022, м. Харків, майдан Свободи, 4.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.2009
Видавництво ХНУ імені В. Н. Каразіна